

Vzdělávání nezletilých dětí-cizinců bez doprovodu na území České republiky

Bc. Kateřina Trnková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Kateřina TRNKOVÁ
Osobní číslo: H128248
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Vzdělávání dětí-cizinců bez doprovodu v České republice

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- postavení cizinců na území ČR (pojem a fenomén migrace, specifická skupina nezletilých bez doprovodu, ústavní výchova, příp. náhradní péče, proces získání pobytu a druhy pobytů);
 - právo na vzdělání dětí-cizinců bez doprovodu v kontextu mezinárodního práva, a vnitrostátních právních předpisů včetně výtčených problémů s tím spojených (možnost rozdílného zacházení s dětmi-cizinci bez doprovodu oproti českým dětem);
 - problematiku samotného vzdělávání u vybrané skupiny dětí-cizinců bez doprovodu na území České republiky, jeho realizaci a úskalí, nedostatky s tím spojené, vč. hledání možností, v rámci sociální pedagogiky, směřujícím k případnému zlepšení tohoto stavu. Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený) formou nepřímé metody získávání faktů (standardizovaný rozhovor) zaměřený na zjištění současného stavu u pedagogických pracovníků zajišťujících u vybrané sociální skupiny výuku a výchovu s cílem zjistit klady a zápory edukačního procesu jako celku s možností navrhovaných náprav.
-

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Čermák, M. Jak se stát férovou školou I., diskriminace ve školství z pohledu práva. Brno: Liga lidských práv, 2010.

Dewey, J. Mravní zásady ve výchově. Praha: Dědictví Komenského, 1934.

Dewey, J. O pramenech výchovatelské vědy. Praha: Samec, 1947.

General Comment No. 1 (2001) The Aims of Education, Article 29 Convention on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005) Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin.

Jílek, D. a kol. Studie o právech dítěte. Brno: Česko-britská o.p.s, 2011.

Kant, I. O výchově. Praha: Dědictví Komenského, 1931.

Komenský, J. A. Analytická didaktika. Praha: Státní nakladatelství Praha.

Komenský, J. A. Didaktika velká (3. vydání). Brno: Komenium, 1948.

Lechta, V. a kol. Základy inkluzivní pedagogiky. Praha: Portál, 2010.

Průcha, J. Multikulturní výchova (2. vydání). Praha: Triton, 2012.

Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2009.

Rousseau, J. J. Emil čili O vychování. Díl 1. Praha: Dědictví Komenského, 1910.

Rousseau, J. J. Emil čili O vychování. Díl 2. Praha: Dědictví Komenského, 1911.

Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009.

Švec, V. Pozvání do metodologie pedagogického výzkumu. Pracovní sešit. Brno: Paido, 2006.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a bude průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.

Katedra práva a právní vědy

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Katerina Tráková
Jméno, příjmení studenta

V Brně 31. 3. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá specifickou skupinou nezletilých bez doprovodu na území České republiky. První kapitola teoretické části diplomové práce je zaměřena na právní postavení dítěte v migrační situaci, dále na právní postavení nezletilých bez doprovodu v kontextu mezinárodně-právních předpisů, zejména Úmluvy o právech dítěte, práva Evropské unie a právního řádu České republiky. Druhá kapitola teoretické části diplomové práce pojednává o univerzálním právu dítěte na vzdělání, dále o právu na základní, středoškolské, vysokoškolské vzdělání a o právu na informace. Kapitola rovněž přibližuje možnosti vzdělání nezletilých bez doprovodu v českém školském systému. Praktická část se zabývá jako předmětem zkoumání Zařízením pro děti-cizince, jež formou případové studie charakterizuje tuto specifickou školskou instituci vykonávající svoji činnost v síti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, s územní působností pro Českou republiku. Zařízení pro děti-cizince poskytuje nezletilým bez doprovodu plné zaopatření včetně vzdělávání, výchovy, a dalšího rozvoje za účelem budoucí úspěšné integrace do běžného života v české společnosti.

Klíčová slova: nezletilí bez doprovodu, dítě, právo na vzdělání, vzdělání, rovné zacházení, nejlepší zájem dítěte, Úmluva o právech dítěte, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, školský zákon, Zařízení pro děti - cizince.

ABSTRACT

This graduation theses focuses on the issue of a specific kind of unaccompanied minors or separated children in the territory of the Czech Republic. The first chapter in the theoretical part of my work aims towards legal status of a child in the migration and towards legal status of unaccompanied minors in the context of International Law, especially the Convention on the Rights of the Child, European Union Law and the Law of the Czech Republic. The second chapter of the graduation theses in the theoretical part deals with child's general right to education and then the right to primary, secondary, university education and the right to information. The chapter also introduces possibilities for education of unaccompanied minors or separated children in the Czech school system. In the third part of my work the subject of examination becomes the Facility For Children - Foreigners, which in the form of a case study characterizes this specific educational institution that operates under the network of facilities for institutional and protective education, with territorial activity in the whole territory of the Czech Republic. The

Facility For Children - Foreigners provides full procurement to the unaccompanied minors or separated children, including scholarship, education and desirable development for the purpose of future successful integration of unaccompanied minors into the usual life of Czech society.

Keywords: unaccompanied minors or separated children, the child, the Convention on the Rights of the Child, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, The right to education, education, Facility for the foreign children.

Děkuji váženému panu prof. JUDr. Daliborovi Jílkovi, CSc., za odborné vedení mé diplomové práce, vstřícnost, konstruktivní kritiku, podnětné rady a připomínky, ochotu a věnovaný čas. Mé poděkování patří rovněž ředitelce a pracovníkům Zařízení pro děti-cizince za ochotu, vstřícnost a pomoc při provádění výzkumu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 DÍTĚ V MIGRAČNÍ SITUACI.....	12
1.1 DÍTĚ A JEHO PRÁVNÍ POSTAVENÍ	12
1.2 NEZLETILÍ BEZ DOPROVODU A ODDĚLENÉ DĚTI	17
1.3 NEZLETILÍ BEZ DOPROVODU V PRÁVNÍ ÚPRAVĚ ČR.....	20
2 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE V MIGRAČNÍ SITUACI.....	29
2.1 UNIVERZÁLNÍ PRÁVO DÍTĚTE NA VZDĚLÁNÍ	30
2.2 PRÁVO NA ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ	37
2.3 PRÁVO NA STŘEDOŠKOLSKÉ A VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ, PRÁVO NA INFORMACE	39
2.4 VZDĚLÁVÁNÍ NEZLETILÝCH BEZ DOPROVODU V ČR.....	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
3 VÝZKUM.....	47
3.1 VÝZKUMNÝ ZÁMĚR - CÍL VÝZKUMU	47
3.2 ZPRACOVÁNÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	48
3.3 VÝZKUMNÝ ZÁVĚR	65
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJE.....	70
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	76
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	77

ÚVOD

Nezletilí bez doprovodu jsou charakterizováni v řadě dokumentů přijatých Organizací spojených národů, Úřadem vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky, či Radou Evropy. Dlouhodobě jsou pro tuto specifickou skupinu dětí používány pojmy „nezletilí bez doprovodu“ (*unaccompanied minors*) anebo "oddělené děti" (*separated children*). Tyto děti patří mezi ohroženou skupinu zejména proto, že ještě nedosáhly zletilosti a jejich zranitelnost je umocněna tím, že jsou na území hostitelské krajiny bez ochrany zákonných zástupců. Nezletilí bez doprovodu proto vyžadují speciální péči a nezbytnou pomoc. V první kapitole diplomové práce budou analytickým objektem děti v migrační situaci, resp. nezletilí bez doprovodu, z hlediska jejich právního postavení jak v rovině mezinárodního práva, parciálně práva Evropské unie, tak vnitrostátního práva České republiky.

Jedno z nejvýznamnějších práv každého jedince, právo na vzdělání, je zakotveno především Úmluvě o právech dítěte, Mezinárodním paktu o hospodářských, kulturních a sociálních právech, Evropské úmluvě o lidských právech a základních svobodách, Evropské listině základních práv a svobod. Právo na vzdělání patří od kategorie práv hospodářských, sociálních a kulturních. V českém právním řádu jej zaručuje Listina základních práv a svobod, dále školský zákon, zákon o vysokých školách a související odvozené právní předpisy. I současné době se ovšem vyskytuje celosvětový problém, že vzdělání není jistotou poskytovanou každému dítěti bez rozdílu. Zejména hospodářsky zaostalé země se potýkají s problémem základní gramotnosti jejich obyvatel. Cílem vzdělávacích systémů států, které jsou smluvními stranami vybraných úmluv zaručujících právo na vzdělání, by měla být postupná a aktivní snaha o rozvoj funkčních školských systémů, které budou schopny všem dětem bez rozdílu toto právo uplatnit. Samotný proces vzdělávání by pak měl být především v souladu s individuální osobností dítěte, jeho schopnostmi, talentem, zájmy, edukačními potřebami. Specifický problém tvoří právo na vzdělání a jeho naplňování u dětí uprchlíků, anebo nezletilých bez doprovodu. Vybrané mezinárodní úmluvy dětem v migrační situaci zaručují rovné možnosti jako všem občanům smluvních států, minimálně ve vztahu k základnímu vzdělávání. Realita je ovšem složitější a řešení vyžaduje neustále se zdokonalující systémový přístup centrálních orgánů. Druhá část diplomové práce bude zaměřena k samotnému právu dětí v migrační situaci na všechny formy vzdělání a jeho uskutečňování.

V praktické části diplomové práce bude předmětem kvalitativního výzkumu formou případové studie analyzováno a popsáno Zařízení pro děti–cizince, jediná instituce na území České republiky, které zabezpečuje nezletilým bez doprovodu formou ústavní péče plné zaopatření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DÍTĚ V MIGRAČNÍ SITUACI

K migraci neboli k přechodu obyvatel přes hranice jednotlivých zemí dochází za různých okolností. Obecně lze rozlišit migraci dobrovolnou a migraci vynucenou. K dobrovolné migraci můžeme zařadit ty případy, kdy lidé opouštějí svoji vlast za účelem práce či studia v zahraničí, sjednocení rodiny apod... Oproti tomu vynucená migrace je únikem před pronásledováním, represí, ozbrojeným konfliktem nebo přírodními či jinými katastrofami... Příčiny dnešní migrace lze spatřovat především v ekonomických rozdílech mezi jednotlivými světadíly a zeměmi.¹ Existuje mnoho důvodů, proč děti opouštějí svoji zemi původu či zemi posledního pobytu, bez doprovodu rodinných příslušníků či jiných zákonných zástupců a následně migrují do ekonomicky vyspělejších zemí, mezi které lze řadit i Českou republiku... Jako první z rodiny se pokoušejí získat azyl nebo naopak následují své rodinné příslušníky, kteří opustili zemi původu z důvodu nedostatečné ochrany ze strany státu, strachu vyvolaného válečným konfliktem, obav z pronásledování či neutěšené ekonomické situace a bídy, s nešťastnými vyhlídkami do budoucnosti... Důležitou roli v procesu tohoto druhu nelegální migrace hrají ilegální organizace, které se specializují na pašování osob do cílových zemí a obstarávání padělaných dokladů, jejichž struktury lze velmi obtížně rozkrýt.² Česká republika však stále ještě není pro většinu nezletilých bez doprovodu cílovou zemí, většina z nich se po určité době pobytu snaží odejít za svými komunitami a příbuznými dál, převážně do jiných zemí Evropské unie... Kolik nezletilých bez doprovodu se tak v současné době ve skutečnosti v České republice nachází nelze s přesností určit, jelikož dostupné statistické údaje nejsou přesně a důsledně shromažďovány. Často trvá i několik měsíců či dokonce let, než se rozhodnou nezletilí bez doprovodu vyprávět celý svůj příběh a objasnit tak důvody příchodu do České republiky, ovšem někdy se tyto důvody nikdy nedozvíme, když tyto děti beze stopy zmizí.³

1.1 Dítě a jeho právní postavení

S ohledem na vymezené téma práce vztahující se k dětem-cizincům, které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu, považuji za nezbytné se nejprve zaměřit na pojem dítěte. Deklarace práv dítěte v preambuli charakterizuje dítě jako individuum či bytost, která pro svoji duševní a tělesnou nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a

¹ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 160-161.

² Srov. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, vydavatelství Kufr, 2010, s. 16.

³ *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, vydavatelství Kufr, 2010, s. 16.

odpovídající právní ochranu před narozením i po něm.⁴ Ústavní soud České republiky je toho názoru, že dítě lze považovat za bytost jedinečnou, nadanou nezadatelnými, nezcizitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytost, které by se mělo dostat při svém vývinu toho nejlepšího, totiž toho, aby výše uvedené atributy nezůstaly jen prázdnými slovy.⁵ S pojmem dítěte je v kontextu úzce spojováno dětství jako životní etapa na kterou rád vzpomíná skoro každý z nás. Většina lidí považuje dětství jako období bezstarostnosti, nevinnosti či hravosti. Ovšem ne každé dítě vyrůstá v příznivém prostředí. Odborná literatura se zabývá pojmem dětství z pohledu rozmanitých vědních disciplín. Nejblíže široké veřejnosti je dětství výstižně popsáno z pohledu pedagogiky. Pedagogika pojem dětství charakterizuje jako počáteční období životní dráhy každého jedince, které začíná narozením a končí změnou dítěte v adolescenta (tj. asi ve věku 14-15 let. Je to období intenzivního tělesného, intelektuálního, jazykového, emocionálního a sociálního vývoje, v jehož průběhu se formují rozhodující rysy osobnosti člověka.⁶ Na dětství plynule navazuje období, kdy se z dítěte stává mladistvý. Pedagogika mladistvé charakterizuje jako sociální skupinu lidí ve věku od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých.⁷

Dítětem jako objektem zkoumání se dále zabývají vědní obory, jako je např. medicína, biologie, sociologie, psychologie a právo. Ačkoliv je pojem „dítě“ v jednotlivých vědních oborech spatřován rozdílně a mnohdy odlišně definován, dítě je vždy specifickým subjektem (s ohledem na jeho biologické, fyziologické, psychické, emocionální odlišnosti a nezralost vůči dospělým)... Dítěti musí být vždy věnována zvláštní pozornost, péče a ochrana, která je zajišťována a zaručována prostřednictvím práva a jeho institutů.⁸

Vzhledem k tomu, že tato kapitola analyzuje pojem dítěte a jeho právního postavení, nejprve je nezbytné se na něj zaměřit v kontextu mezinárodně právních předpisů. Nejvýznamnější mezinárodně právní smlouva, která chrání práva dětí, je Úmluva o právech dítěte.⁹ Přijetím Úmluvy o právech dítěte na sebe vlády jednotlivých zemí vzaly

⁴ Preambule Deklarace práv dítěte, přijatá 20.11.1959 Valným shromážděním OSN v New Yorku.

⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19.4.2001, sp. zn. IV. ÚS 695/2000.

⁶ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. akt. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 41.

⁷ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. akt. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 125.

⁸ Srov. PEŠLOVÁ, Lenka. *Práva dítěte-Filozoficko právní analýza problému*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní vědy, s. 21.

⁹ Úmluva o právech dítěte byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN. Česká a Slovenská federativní republika ji ratifikovala 6. února 1991 a je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako sdělení FMZV č. 104/1991 Sb. Úmluvu prozatím ratifikovalo celkem 193 států světa. Úmluvě jsou připojeny dva opční protokoly, které byly schváleny 25. května 2000, Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů a Opční protokol o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii.

povinnost zařadit práva v ní obsažená do legislativních norem ve svých zemích.¹⁰ Článek 1 Úmluvy o právech dítěte definuje dítě jako každou lidskou bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.¹¹ Definice se však střetává s problémem, jakým způsobem jasně a srozumitelně vymezit počátek dětství. V preambuli Úmluvy o právech dítěte je uvedeno, že dítě pro svoji tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu "před narozením, i po něm". Tvůrci Úmluvy o právech dítěte se vyhnuli specifikaci počátku dětství, a proto ponechávají na jednotlivých smluvních stranách řešit otázky týkající se plánování rodičovství a interrupce ve vnitrostátních právních řádech.¹² Většina ustanovení Úmluvy o právech dítěte je pak vztahováno na dítě až po jeho narození.¹³ Úvodní část smluvní definice článku 1 Úmluvy o právech dítěte stanovuje obecnou, a sice horní hranici věku dítěte a také formálně-právně uznává dětství na univerzální úrovni, naproti tomu druhá část definice může být označena za zvláštní či doplňující a obsahuje druhý, zásadní výraz zletilosti, přičemž oba výrazy věk a zletilost působí jako kvalifikační znaky.¹⁴ Zletilost, tedy plná svéprávnost, je spojována s dovršením věku, zpravidla 18 let, před dosažením tohoto věku může člověk zletilosti nabýt přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství.¹⁵ Vnitrostátní právní předpisy, které upravují chování či postavení dětí, nemohou pojem dítěte definovat způsobem, jenž se odchyluje od norem, které určují věk zletilosti.¹⁶ Naproti tomu druhá část definice předpokládá výjimku, kdy většina vnitrostátních právních systémů přihlíží k duševní (psychické) vyspělosti jedince (rozvoji kognitivních, volních či morálních schopností) s tím, že je schopen ovládat své jednání a v dostatečné míře rozpoznat následky tohoto jednání.¹⁷ Tyto vnitrostátní právní systémy přiznávají způsobilost k právním nebo protiprávním úkonům (odpovědnosti) dětem v různých záležitostech, a to ještě před dosažením 18 roku věku v závislosti na vlastním právně dějinném vývoji a kulturních podmínkách.¹⁸

¹⁰ UNICEF ČESKÁ REPUBLIKA. Co děláme, práva dětí. [online]. cit. [2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/co-delame/kde-pusobime>.

¹¹ Úmluva o právech dítěte byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN. Česká a Slovenská federativní republika ji ratifikovala 6. února 1991 a je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.

¹² Srov. HODGIN, Rachel; NEWELL, Peter. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully revised third version.* UNICEF, 2007, s. 2.

¹³ Srov. HODGIN, Rachel; NEWELL, Peter. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully revised third version.* UNICEF, 2007, s. 2.

¹⁴ JÍLEK, Dalibor. Mezinárodněprávní komparace: právo dítěte na svobodu a správné zajištění dítěte v migrační situaci. In: Sborník ze semináře. *Návratová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum.* Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 132.

¹⁵ Srov. § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005), *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC2005/6, September 2006, s. 6.

¹⁷ Srov. ZEŽULOVÁ, Jana. Justice nad mládeží. In: JÍLEK, Dalibor; aj. *Studie o právech dítěte.* Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 92-94.

¹⁸ JÍLEK, Dalibor. Mezinárodněprávní komparace: právo dítěte na svobodu a správné zajištění dítěte v migrační situaci. In: Sborník ze semináře. *Návratová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum.* Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 132.

Jednotlivá právní odvětví užívají obecně pojem dítěte v případech, kdy jeho věk není rozhodující a není nutné pojem dítě blíže specifikovat. V případě, že s okamžikem dosažení stanoveného věku dítěte určité právní odvětví spojuje vznik, změnu či zánik nějaké právní skutečnosti, přistupuje se k bližší specifikaci pojmu dítěte. Dítě je pak např. v postavení nezletilého, osoby mladší 15 let, mladistvého či osoby blízké věku mladistvého.¹⁹

Občanské právo v českém právním řádu dítěte charakterizuje jako „*nezletilou osobu*“. Dítětem je fyzická osoba, která nenabyla plné svéprávnosti a je způsobilá k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.²⁰ Právní osobnost označuje způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti, respektive být subjektem práva.²¹ Právní osobnost vzniká narozením, přičemž tuto způsobilost má i počaté dítě, na které se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům.²² Pokud člověk nabude zletilosti, stává se svéprávným a je způsobilý nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právním úkonům), a to v plném rozsahu.²³ Nezletilí mají, v rámci neúplné svéprávnosti, způsobilost jen k takovým právním jednáním, které jsou svojí povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku, přičemž rozsah této způsobilosti se postupně rozvíjí.²⁴ Rozumová (intelektuální) vyspělost jedince zahrnuje schopnost posoudit následky svého jednání, volní (ovládací, určovací) vyspělost vypovídá o schopnosti jedince své chování ovládnout. Dítě tedy může mít, vzhledem ke svému věku, buďto částečnou svéprávnost či není svéprávné právně jednat vůbec (v daném případě za ně musí činit jeho zákonní zástupci). Posouzení je individuální.

Pojem "*dítě mladší 15 let*" je vymezen v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže jako "*ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku*"²⁵ a tedy není trestně odpovědný.²⁶ Odborníci se shodují na tom, že tělesný a duševní vývoj dítěte nebyl dosud ukončen, dítě není schopno zralé úvahy, což je podmíněno inteligencí a životní zkušeností odpovídající tomuto věku.²⁷ S dětmi mladšími 15 let není nakládáno jako s dospělými pachateli trestných činů a jsou jim specializovanými soudy pro mládež

¹⁹ PEŠLOVÁ, Lenka. *Práva dítěte-Filozoficko právní analýza problému*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní vědy, s. 17-18.

²⁰ Srov. § 31 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹ Srov. § 15 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²² Srov. § 25 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³ Srov. § 15 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁴ Srov. § 31 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁵ § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

²⁶ § 25 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

²⁷ Srov. ŠÁMAL, Pavel; aj. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže - komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 42 - 43.

ukládána opatření formou výchovného působení s důrazem na prevenci a s ohledem na obnovu narušených sociálních vztahů. Opatření musí přihlížet k osobnosti dítěte, jeho věku, rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům, povaze a závažnosti spáchaného činu.²⁸ Stejně tak není dítě mladší 15 let odpovědné za spáchaný přestupek.²⁹

S pojmem "**mladistvého**" trestní právo již spojuje vznik trestněprávní odpovědnosti. Za mladistvého je podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže považován "*ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku*".³⁰ Mladistvý je osobou trestně odpovědnou, ale s ohledem na svůj věk blízký věku dítěte podléhá zvýšené ochraně (při ukládání omezujícího okruhu a výše trestů, které lze mladistvému uložit). I přes spáchaná provinění je nutné mladistvému umožnit sociální a duševní rozvoj, ochranu před škodlivými vlivy a před pácháním dalších provinění.³¹ Mladistvý je vymezen ve zvláštním ustanovení i v zákoně o přestupcích, kde je stanoveno, že "*při posuzování přestupku osoby, která v době spáchání dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku (dále jen "mladistvý"), se přihlíží se zvláštní péčí, kterou společnost věnuje mládeži*".³² V pracovním právu lze nalézt termín "mladistvý zaměstnanec", což je zaměstnanec mladší než 18 let. Mladistvým je poskytována ze strany zaměstnavatele zvýšená péče s vytvořením podmínek pro všestranný rozvoj tělesných a duševních schopností, s pracovní náplní přiměřené fyzickému a rozumovému rozvoji, aj.³³

Pojem "**osoba blízká věku mladistvého**" je v trestním právu spojován s rozhodováním o uložení výše trestu u pachatele, který již dovršil osmnáctého roku věku a je plně trestně odpovědný, ale ke spáchání trestného činu došlo bezprostředně či v krátkém časovém období po dovršení osmnácti let a k této skutečnosti lze přihlídnout jako polehčující okolnosti.³⁴ Praxe ukázala, že se jedná o osobu, která v době spáchání trestného činu tedy dovršila osmnáctý rok života a zpravidla nepřekročila dvacátý první rok svého života.³⁵

Závěrem lze dodat, že z hlediska právní vědy je dítětem fyzická osoba, mladší osmnácti let, pokud nedovršila zletilosti dříve, což je rozhodný okamžik, kdy přestává být s

²⁸ Srov. § 3 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

²⁹ Srov. § 5 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

³⁰ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

³¹ Srov. Tamtéž.

³² § 19 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

³³ Srov. vybraná ustanovení vztahující se k mladistvým dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

³⁴ § 41 písm. f) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁵ KUČHTA, Josef; aj. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s 268.

fyzickou osobou v právu nakládáno jako s dítětem, tedy se zvláštní péčí a ohledy. Jelikož se jedná o radikální změnu v přístupu společnosti k fyzické osobě a v jejím postavení, bylo třeba ji fixovat k přesně vymezenému stanovenému časovému okamžiku. Věková hranice osmnácti let je stanovena s ohledem na poznatky příslušných vědních disciplín, které zejména podle biologických a psychických kritérií stanovují obecně dosažení fyzické a duševní zralosti dítěte ve věku blížícím se osmnácti let.³⁶ Z uvedeného logicky vyplývá, že dospělým je každá fyzická osoba, která již dovršila věku osmnácti let.

1.2 Nezletilí bez doprovodu a oddělené děti

V předchozí kapitole jsem se pokusila analyzovat pojem dítěte, v kontextu vybraných právních předpisů, aby bylo možné přistoupit k následné charakteristice a přiblížení cílové skupiny dětí-cizinců bez doprovodu. Tyto děti-cizinci nemají státní občanství České republiky, ale aktuálně se nacházejí na jejím území.³⁷ Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky je v případě nezletilých bez doprovodu toho názoru, že všechny děti mají určité společenské potřeby, ale některé potřebují vyšší míru ochrany, například nezletilé osoby bez doprovodu a odloučené děti. Během dlouhé a často nebezpečné cesty byly odloučeny od svých rodin či byly svěřeny samotné do rukou převaděčů. Některé osiřely již ve své vlasti. Traumatizující zážitky, chudoba a nedostatek vzdělání, které většinu z nich doma sužovaly, spolu se strastmi a nebezpečím na útěku z nich činí nejohroženější skupinu.³⁸ Tyto děti se nacházejí aktuálně mimo zemi původu nebo posledního trvalého pobytu bez doprovodu rodičů, případně ostatních členů rodiny, anebo jiných zákonných zástupců. Jelikož jsou tyto děti odloučeny od rodiny, v jejich případě hrozí reálné nebezpečí narušení primární socializace. Proces primární socializace se v raném dětství uskutečňuje v rodinném prostředí a cílem rodinné výchovy je dítě uvést a naučit orientaci v příslušném kulturním prostředí.³⁹ Rodina představuje pro dítě nejvýznamnější sociální skupinu, která zásadním způsobem ovlivňuje jeho psychický vývoj, je osobně významným prostředím, citovým zázemím, zdrojem jistoty a bezpečí, přičemž dítě ovlivňuje biologicky i sociálně.⁴⁰

³⁶ PEŠLOVÁ, Lenka. *Práva dítěte-Filozoficko právní analýza problému*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní vědy, s. 20.

³⁷ Srov. vybraná ustanovení zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky.

³⁸ UNHCR V ČESKÉ REPUBLICE. *Domov, Co všechno děláme, Péče o zranitelné skupiny osob, Nezletilí bez doprovodu a odloučené děti*. [online]. cit. [2013-10-16]. Dostupné z: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/co-vsechno-delame/pece-o-zranitelne-skupiny-osob/nezletili-bez-doprovodu-a-odloucene-deti.html>.

³⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vydání druhé, rozšířené a přepracované. Praha: Academia, 2009, s. 102.

⁴⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, s. 17-18.

Úmluva o právech dítěte definuje pojem dítěte, ale nezletilé osoby bez doprovodu nebo oddělené děti, blíže necharakterizuje. K takovým účelům byl v souladu s článkem 43 Úmluvy o právech dítěte ustanoven Výbor pro práva dítěte (Committee on the Rights of the Child). Výbor pro práva dítěte není soudem s judičiální pravomocí, vykonává však vedle smluvních států, jako každý mezinárodní kontrolní orgán, interpretační pravomoc.⁴¹ Výbor se pravidelně schází za účelem dohledu nad plněním smluvních závazků států, předkládá vládám a Valnému shromáždění OSN návrhy a doporučení, jak je možné požadavkům Úmluvy o právech dítěte dostát.⁴² Výbor se snaží postupně odstraňovat normativní heteronomii a mimo jiné předkládá syntetické definice speciálních výrazů neboli nezávazné definiční normy obsažené v obecných komentářích.⁴³ V případě nezletilých bez doprovodu a oddělených dětí výbor spatřuje jeden zásadní a rozlišující kvalifikační znak, jak bude vysvětleno níže.⁴⁴

Za "*nezletilé osoby bez doprovodu*" (*unaccompanied children or minors*) jsou považovány děti podle článku 1 Úmluvy o právech dítěte, které byly odděleny od obou rodičů a jiných příbuzných a o něž se nestará jiný dospělý, který je dle zákona nebo obvyčeje odpovědný tak činit.⁴⁵ Definice jasně vymezuje, že takové dítě je odděleno od obou rodičů současně, nikoli jen od jednoho z nich. Rodiče uvedených dětí, tedy matka a otec, mohou být buďto biologičtí anebo je dítě svěřeno do náhradní rodinné péče. Osvojení, stejně jako podmínky opatrovnictví nad nezletilými se řídí právním řádem státu, jehož je osvojitel nebo opatrovník příslušníkem dle hraničního určovatele *lex patriae* (státní příslušnosti).⁴⁶ Za další příbuzné se považují ostatní rodinní příslušníci (prarodiče, sourozenci, aj.). V daném případě je nezletilé dítě bez doprovodu samotné nebo v doprovodu úplně cizích osob, k nimž nemá dle zákona nebo obvyčeje žádné vazby.

Za "*oddělené děti*" (*separated children*) jsou považovány děti podle článku 1 Úmluvy o právech dítěte, které byly odděleny od obou rodičů nebo jiných zákonných zástupců, kteří jsou dle zákona nebo obvyčeje odpovědní tak činit. Takové dítě však může

⁴¹ JÍLEK, Dalibor. Mezinárodněprávní komparace: právo dítěte na svobodu a správné zajištění dítěte v migrační situaci. In: Sborník ze semináře. *Návratová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 131.

⁴² INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. Lidská práva, boj proti diskriminaci-práva dětí. [online]. cit. [2013-10-15]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=42&subkap=47>>.

⁴³ JÍLEK, Dalibor. Mezinárodněprávní komparace: právo dítěte na svobodu a správné zajištění dítěte v migrační situaci. In: Sborník ze semináře. *Návratová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 133.

⁴⁴ JÍLEK, Dalibor. Mezinárodněprávní komparace: právo dítěte na svobodu a správné zajištění dítěte v migrační situaci. In: Sborník ze semináře. *Návratová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 133.

⁴⁵ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005), *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC2005/6, 1 st September 2006, s. 5.

⁴⁶ ELLER, Otakar; JÍLEK, Dalibor. *Rukověť mezinárodního práva*. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 108, srov. § 26 - § 29 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

být doprovázeno jiným dospělým členem rodiny (např. sourozenec, prarodiče...aj.) a v tom spočívá již zmiňovaný zásadní a rozlišující znak oproti nezletilým bez doprovodu.⁴⁷

Evropský program pro děti bez doprovodu (Separated Children Europe Programme) definuje tuto skupinu jako děti mladší 18 let, které se nacházejí mimo svou zemi původu a jsou odděleny od obou rodičů nebo jejich zákonných zástupců, popřípadě jejich obvyklých pečovatelů. Tento program ovšem zahrnuje i děti, které žijí se vzdálenými příbuznými, a zdůrazňuje, že všechny tyto děti jsou odloučeny a mají nárok na mezinárodní pomoc a ochranu s využitím široké palety mezinárodních prostředků a prostředků jednotlivých států.⁴⁸

V odvozených (sekundárních) právních aktech Evropské unie je již pojem "**nezletilí bez doprovodu**" používán, a to především v předpisech z oblasti společné azylové politiky. Za nezletilé bez doprovodu se považují "*osoby mladší 18ti let, které vstupují na území členských států bez doprovodu dospělé osoby, která za ně podle práva nebo zvyklosti odpovídá, a to po dobu, po kterou se skutečně nenacházejí v péči takové osoby; tato definice zahrnuje i nezletilé osoby, jež jsou ponechány bez doprovodu po vstupu na území členských států*".⁴⁹ Postupy a normy členských států Evropské unie, které se vztahují k problematice nezletilých bez doprovodu lze nalézt mj. v těchto odvozených evropských právních předpisech:

- Nařízení Rady (ES) č. 343/2003 ze dne 18. února 2003, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v některém z členských států;
- Směrnice Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl;
- Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003, o právu na sloučení rodiny;

⁴⁷ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005), *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC2005/6, 1 st September 2006, s. 5.

⁴⁸ ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Co nabízíme, sociální poradenství a integrace, nezletilí bez doprovodu*. [online]. cit. [2013-09-07]. Dostupné z: <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/socialni-poradenstvi-a-integrace/nezletili-bez-doprovodu/>>.

⁴⁹ Článek 2 Směrnice Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl; článek 2 Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003, o právu na sloučení rodiny; čl. 1 Rezoluce Rady EU z 26. června 1997 o nezletilých osobách bez doprovodu, které jsou příslušníky třetích zemí (97/C221/03) aj.

- Směrnice Rady 2005/85/ES ze dne 1. prosince 2005, o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka;
- Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003, o právu na sloučení rodiny;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008, o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí aj.

1.3 Nezletilí bez doprovodu v právní úpravě ČR

V kontextu s mezinárodně-právní úpravou bude nejvhodnější zvolit užívaný a ustálený termín *"nezletilý bez doprovodu"*, který je znám z právních předpisů, různých metodických doporučení, publikací a praktických zkušeností vztahujících se k této problematice. Vnitrostátní právní úprava nerozlišuje nezletilé bez doprovodu a oddělené děti. Právní ochrana na území České republiky náleží i nezletilým bez doprovodu, neboť je poskytována každému dítěti, bez ohledu na to, zda je českým státním občanem či nikoli. Právní předpisy vztahující se k poskytování právní ochrany a pomoci dětem (tedy i nezletilým bez doprovodu) musí být v souladu s mezinárodními smlouvami, právními předpisy Evropské unie a ústavními zákony České republiky (Ústavou České republiky⁵⁰ a usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1991 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod), a lze nalézt zejména v těchto zákonech:

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí;
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních;
- zákon č. 325/1999 Sb., o azylu;
- zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky;
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád;
- zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním aj.

⁵⁰ Ústavní zákon č. 1/1991 Sb., ústava České republiky.

Jelikož jsou nezletilí bez doprovodu, kteří se nacházejí na území České republiky, cizími státní příslušníky, zásadní a nejvýznamnější oblast, která se touto skupinou zabývá, je azylová problematika, problematika pobytu cizinců a v kontextu ochrany práv dětí oblast sociálně-právní ochrany dětí.

Pojem „*nezletilý bez doprovodu*“ se začal používat až novelou zákona o azylu a je zde vymezen jako *"osoba mladší 18 let, která přicestuje na území bez doprovodu zletilé osoby odpovídající za ni podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství osoba mladší 18 let má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, na území státu jejího posledního bydliště, a to po takovou dobu, po kterou se skutečně nenachází v péči takovéto osoby; nezletilou osobou bez doprovodu se rozumí i osoba mladší 18 let, která byla ponechána bez doprovodu poté, co přicestovala na území"*.⁵¹

Nejpočetnější skupinu nezletilých bez doprovodu tvoří žadatelé o udělení mezinárodní ochrany formou azylu. Naopak je nejméně těch, co přicestují společně s rodiči, ale rodiče je opustili, příp. zemřeli anebo se o ně nemohou postarat.⁵² Tyto děti jsou pak policií zpravidla zadrženy na ulici, při páchání trestné činnosti nebo přestupku apod.⁵³ Nezletilý bez doprovodu může učinit prohlášení o mezinárodní ochraně v Příjímacím středisku Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra (Vyšší Lhoty, tranzitní prostor mezinárodního letiště Praha - Ruzyně), v Zařízení pro zajištění cizinců nebo na útvaru cizinecké policie.⁵⁴ Nejvíce případů je průběžně zaznamenáváno na mezinárodním letišti Praha - Ruzyně, kde je nezletilý bez doprovodu zanechán v tranzitním prostoru převaděči s poučením, aby prohlášení o mezinárodní ochraně učinil na policii při jeho zajištění.⁵⁵ Nezletilému bez doprovodu je pro podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany Ministerstvem vnitra, odborem azylové a migrační politiky ustanoven opatrovník, neboť nemůže vzhledem ke svému věku samostatně jednat.⁵⁶ Opatrovník je ustanoven pouze pro podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany. Nezletilý bez doprovodu je nejprve umístěn do Příjímacího střediska správy uprchlických zařízení. Ministerstvo vnitra, odbor azylové a migrační politiky dále bezodkladně vyrozumí místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností, aby přijal nezbytná opatření k ochraně nezletilého bez doprovodu. Mezi nezbytná opatření, která orgán sociálně-právní

⁵¹ § 2 odst. 14 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.

⁵² Srov. KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

⁵³ *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, vydavatelství Kufř, 2010, s. 20.

⁵⁴ Srov. § 3a zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.

⁵⁵ KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

⁵⁶ Srov. § 92 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.

ochrany učiní, patří zejména podání návrhu na nařízení předběžného opatření nebo podání návrhu na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte nebo podání návrhu na ústavní výchovu dítěte, anebo zprostředkování umístění dítěte v azylovém zařízení.⁵⁷ Od února 2005 již nejsou nezletilí bez doprovodu v postavení žadatelů o udělení mezinárodní ochrany umisťováni do pobytových středisek Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra.⁵⁸ Po provedení úkonů spojených se zahájením řízení o udělení mezinárodní ochrany jsou nezletilí bez doprovodu, s ohledem k jejich specifickým potřebám a postavení dítěte, umisťováni na základě rozhodnutí soudu do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do péče osoby označené v rozhodnutí soudu.⁵⁹ Orgán sociálně-právní ochrany dětí podá příslušnému soudu zpravidla návrh na umístění nezletilého bez doprovodu do Zařízení pro děti - cizince. Soud je povinen při svém rozhodování přihlídnout k nejlepšímu zájmu dítěte. Tento postup se uplatňuje pouze tehdy, pokud nemá nezletilý bez doprovodu vhodnou vazbu na příbuznou nebo blízkou zletilou osobu.⁶⁰ Vzhledem k tomu, že se jedná o jediné vhodné školské zařízení pro výkon ústavní výchovy na území České republiky uzpůsobené pro nezletilé bez doprovodu, každý návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí podaný k místně příslušnému soudu doporučuje právě Zařízení pro děti-cizince. S jistotou lze tvrdit, že převažují případy nezletilých bez doprovodu, kteří se na území České republiky nachází převážně bez vazeb na příbuzné či blízké osoby a bez doprovodu jiných dospělých osob. V praxi dočasná náhradní péče představuje nařízení ústavní výchovy, která trvá až do dosažení věku zletilosti a tím plynule přechází k trvalému řešení. Kompetentní orgány by měly v těchto případech průběžně hledat vhodnější řešení v podobě náhradní péče pro nezletilé bez doprovodu, např. svěřením dítěte do péče jiné vhodné osoby např. pěstounů. K čemuž v praxi, vzhledem k absenci vhodných pečujících osob, nedochází a nezletilým bez doprovodu je vždy nařizována ústavní výchova jako jediná možnost.

Zákon o pobytu cizinců vymezuje pojem nezletilý bez doprovodu obdobným způsobem jako zákon o azylu.⁶¹ Zásadní rozdíl ovšem spočívá v tom, že věkové rozmezí je stanoveno od 15 do 18 let věku. Zákon o pobytu cizinců nevymezuje pojem nezletilého bez

⁵⁷ Srov. § 37 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně.

⁵⁸ KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

⁵⁹ Srov. § 81 odst. 2 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.

⁶⁰ Srov. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR*. Ministerstvo vnitra ČR, Praha: vydavatelství Kufr, 2010, s. 19-20.

⁶¹ Srov. § 180c zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců: "*Pro účely tohoto zákona se rozumí nezletilým cizincem bez doprovodu cizinec ve věku 15 až 18 let, který přicestuje na území bez doprovodu zletilé osoby odpovídající za něj podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství cizinec mladší 18 let má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, na území státu jeho posledního bydliště, a to po takovou dobu, po kterou se skutečně nenachází v péči takovéto osoby; nezletilým cizincem bez doprovodu se rozumí i cizinec mladší 18 let, který byl ponechán bez doprovodu poté, co přicestoval na území.*"

doprovodu mladšího 15 let. Orgány cizinecké policie jsou povinny, v případě zajištění nezletilého bez doprovodu, bezodkladně vyrozumět příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí obce s rozšířenou působností.⁶² Stejně tak jsou orgány cizinecké policie povinny postupovat stejně i u nezletilého bez doprovodu, k jehož zajištění se nepřistupuje. Postup orgánu sociálně-právní ochrany a soudu je totožný jako v případě nezletilých bez doprovodu v postavení žadatelů o udělení mezinárodní ochrany. Nezletilí bez doprovodu mladší 15 let jsou ve většině případů neprodleně umisťováni do Zařízení pro děti-cizince a nelze je zajišťovat. Pokud je nezletilý bez doprovodu starší 15 let⁶³ zajišťován do Zařízení pro zajištění cizinců, policie mu ustanovuje opatrovníka.⁶⁴ O ustanovení opatrovníka a jeho úkolech je povinna nezletilého bez doprovodu poučit. Doba zajištění může trvat maximálně 90 dnů (§ 125 odst. 1 zákona o pobytu cizinců). Toto omezení osobní svobody musí být v souladu s požadavky článku 37 písm. b) Úmluvy o právech dítěte.⁶⁵ Správní orgány, respektive orgány policie, by v daném případě měly toto omezení osobní svobody formou zajištění použít jako poslední možnost a pouze v zákonem odůvodněných případech.⁶⁶ Nezletilý bez doprovodu může být zajištěn ze dvou důvodů - za účelem správního vyhoštění (§ 124 zákona o pobytu cizinců) nebo za účelem předání podle mezinárodní smlouvy (§ 129 zákona o pobytu cizinců).⁶⁷ Výbor pro práva dítěte je však v daném případě názoru, že nezletilí bez doprovodu či děti v odloučení by neměly být v migrační situaci zajišťovány vůbec.⁶⁸ V souladu s doporučenými postupy Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky by měli být nezletilí bez doprovodu umisťováni výhradně v zařízeních pro ně určených.⁶⁹ Nezletilí bez doprovodu jsou po provedení nezbytných úkonů umisťováni do Zařízení pro děti-cizince s přihlédnutím k nejlepším zájmům dítěte.

V souvislosti s nezletilými bez doprovodu je nutné zmínit *institut sociálně-právní ochrany dětí*. Sociálně-právní ochrana dětí je významná součást práv dětí a představuje soubor různých opatření a nástrojů, které je potřeba používat včas, vhodně a účelově s vědomím, že mezi základní principy při jejím poskytování patří nejlepší zájem, prospěch a

⁶² Srov. § 125 odst. 4 zákona č. 326/1999 Sb.

⁶³ § 124 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

⁶⁴ Srov. § 125 odst. 4 zákona č. 326/1999 Sb.

⁶⁵ Citované ustanovení v českém úředním překladu zní: "Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečí, aby: b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu."

⁶⁶ Srov. § 124 odst. 5 věty první zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců. "Policie je oprávněna zajistit nezletilého cizince bez doprovodu, pouze je-li důvodně nebezpečí, že by mohl ohrozit bezpečnost státu nebo závažným způsobem narušit veřejný pořádek."

⁶⁷ Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, vydavatelství Kufř, 2010, s. 20.

⁶⁸ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005), *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC2005/6, 1 st September 2006, s. 18.

⁶⁹ Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, vydavatelství Kufř, 2010, s. 30.

blaho dítěte.⁷⁰ Sociálně-právní ochrana je poskytována všem dětem mladším 18 let bez rozdílu a jakékoli diskriminace a je bezplatná.⁷¹ V současné době institut sociálně-právní ochrany dětí řeší problémy opuštěných dětí bez domova, dětí sexuálně zneužívaných či provozujících dětskou prostituci anebo čelí nezájmu ze strany rodičů.⁷² Nezletilí bez doprovodu do skupiny dětí vyžadujících sociálně-právní ochranu bezesporu patří. Sociálně-právní ochrana dětí je součástí práva veřejného i soukromého a vychází především z mezinárodních úmluv, právních předpisů EU, ústavních zákonů České republiky a vnitrostátních právních předpisů, vč. předpisů nižší právní síly (vyhlášky ministerstev aj.). Základními právními předpisy, které zavazují stát a jím určené orgány a instituce k poskytování sociálně-právní ochrany, jsou *Ústava České republiky*, *Listina základních práv a svobod*, z mezinárodních smluv - *Úmluva o právech dítěte*.⁷³

Sociálně-právní ochrana zajišťuje dítěti ochranu práva na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, dále ochranu jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečuje náhradní rodinné prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.⁷⁴ Institut sociálně-právní ochrany vychází z článku 2 Úmluvy o právech dítěte, který zavazuje smluvní státy zabezpečit a respektovat práva stanovená úmluvou *každému dítěti*, které se nachází pod jejich jurisdikcí.⁷⁵ Zákon o sociálně-právní ochraně dětí rozlišuje, v jakém rozsahu je sociálně-právní ochrana dětem poskytována.

V plném rozsahu je sociálně-právní ochrana poskytována:⁷⁶

- dítěti, které má na území České republiky trvalý pobyt (dětí, které mají české státní občanství),
- dítěti, kterému je podle zákona o pobytu cizinců povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k trvalému pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,
- dítěti, které podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky,

⁷⁰ Srov. NOVOTNÁ, Věra.; BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Linde, 2007, s. 7.

⁷¹ Srov. NOVOTNÁ, Věra.; BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Linde, 2007, s. 7.

⁷² Srov. KRAUSOVÁ; Lucie., NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, s. 11.

⁷³ Srov. KRAUSOVÁ; Lucie., NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, s. 13.

⁷⁴ § 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně.

⁷⁵ Srov. článek 2 Úmluvy o právech dítěte.

⁷⁶ § 2 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně.

- dítěti, které je oprávněno trvale pobývat na území České republiky podle ustanovení § 87 zákona o pobytu cizinců (dítě, které je oprávněno pobývat na území až do dosažení věku zletilosti z důvodu jeho svěřeni do náhradní výchovy)⁷⁷,
- dítěti, které pobývá s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky nebo
- dítěti, které pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zákona o dočasné ochraně.⁷⁸

Pokud se na území České republiky nachází dítě, které výše uvedené podmínky pro poskytnutí sociálně-právní ochrany v plném rozsahu nesplňuje (např. pobývá na území neoprávněně), zákon o sociálně-právní ochraně⁷⁹ ukládá povinnost poskytovat sociálně-právní ochranu takovým dětem *v nezbytném rozsahu*.⁸⁰ Sociálně právní ochrana směřuje k zajištění opatření k ochraně života a zdraví, zajištění uspokojování základních potřeb v nejnutnějším rozsahu včetně zdravotních služeb. Týká se dětí, které se na území České republiky nacházejí bez jakékoli péče, nebo je-li jejich život či příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen.

U zajištění sociálně-právní ochrany nezletilých bez doprovodu záleží na tom, jak rychle a efektivně odpovědné orgány zasáhnou, jaká provedou opatření (především týkající se úpravy pobytového statutu), aby se dostalo této ohrožené skupině co nejlepší péče.

Většina zjištěných nezletilých bez doprovodu nemá na území České republiky upraven pobytový status, a tudíž se nastalý problém řeší svěřením do náhradní výchovy formou ústavní péče. Nezletilí bez doprovodu tak mají nárok na poskytování sociálně-právní ochrany v plném rozsahu. Náhradní výchova formou ústavní péče by měla představovat dočasné řešení do okamžiku, než by byla upřednostněna jiná forma náhradní výchovy v podobě svěřeni nezletilého bez doprovodu do péče jiné osoby v jeho nejlepším zájmu.

⁷⁷ Srov. § 87 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

⁷⁸ Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně.

⁷⁹ § 2 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně.

⁸⁰ § 37 a § 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně

Mezi orgány, které dětem poskytují anebo jinak zajišťují výkon sociálně-právní ochrany, řadíme obecné orgány určené k ochraně dětí (soudy) a orgány určené a pověřené k zajišťování sociálně-právní ochrany (krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické a fyzické osoby např. nadace, občanská sdružení aj. subjekty).⁸¹ Předpokladem účinné a včasné ochrany života, zdraví a příznivého vývoje nezletilého bez doprovodu je skutečnost, aby se příslušné orgány o něm nejprve dozvěděly. Zákon o sociálně-právní ochraně upravuje tzv. obecnou oznamovací povinnost. Tato povinnost je určena obecnímu úřadu, státním orgánům, pověřeným osobám, školám, školským a zdravotnickým zařízením, popř. dalším zařízením určeným pro děti.⁸² Oznamovací povinnost mají uvedené orgány vůči obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (orgánu sociálně-právní ochrany dětí), aby se předešlo působení nepříznivých vlivů na děti, s přijetím včasných a potřebných preventivních opatření či zabezpečení odpovídající pomoci.⁸³ Ustanovení § 7 zákona o sociálně-právní ochraně ukládá uvedeným orgánům plnit oznamovací povinnost. V případě nesplnění oznamovací povinnosti se odpovědný orgán může dopustit přestupku či správního deliktu.⁸⁴ O nezletilém bez doprovodu se místě příslušný orgán sociálně-právní ochrany zpravidla dozvídá od orgánů cizinecké policie nebo odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra.

Jedním z problémů, který může v případě nezletilých bez doprovodu nastat, je **určování věku** u této skupiny dětí. Většina nezletilých bez doprovodu přicestuje bez dokladů totožnosti ze zemí, kde nejsou rodné listy, cestovní pasy anebo občanské průkazy běžnou záležitostí.⁸⁵ Důvodem pro vznik pochybností o věku nezletilého bez doprovodu může být skutečnost, že osoba, která se vydává za dítě, zcela zjevně vypadá jako dospělý a není držitelem žádného dokladu, kterým by se v daný okamžik prokázala. V České republice nedochází k masivnímu ověřování věku u osob, které se prohlašují za nezletilé. Provedení lékařského vyšetření je finančně nákladné a není zcela spolehlivé.⁸⁶ Pokud tedy vzniknou důvodné pochybnosti o skutečném věku osoby, orgány cizinecké policie, odbor

⁸¹ Srov. § 4 odst. 1 a 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně.

⁸² § 10 odst. 1 písm. g), odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně.

⁸³ NOVOTNÁ, Věra.; BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3. aktualizované a doplněné vydání Praha: Linde, 2007, s. 35.

⁸⁴ Srov. KRAUSOVÁ; Lucie., NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, s. 35-37.

⁸⁵ FAJNOROVÁ, Katarína, ŠTEVULOVÁ, Zuzana. *Dieťa alebo dospelý? Ochrana práv cudzincov v konaniach o určenie veku a v konaniach o zaistení*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2013, s. 16.

⁸⁶ *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, vydavatelství Kufr, 2010, s. 32.

azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra, odbor sociálně-právní ochrany dětí či ředitel zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, mají možnost jeho věk nezletilého bez doprovodu v zákonem stanovených důvodech ověřit.

Při poskytování sociálně-právní ochrany oprávněný orgán vychází ze zjištěných údajů nezletilých bez doprovodu, včetně uvedených údajů, i v případě pochybností o pravdivosti tohoto prohlášení. Než se prokáže opak, jsou orgány sociálně-právní ochrany vázány postupem, že se jedná o osobu mladší 18 let. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí zde zakládá vyvratitelnou domněnku nezletilosti. Jestliže má orgán sociálně-právní ochrany pochybnost o věku dítěte, upozorní na potřebu jeho ověření... Poznatky o zjevném rozporu mezi věkem uváděným a věkem skutečným je vhodné zahrnout do zprávy pro příslušný soud... Pokud je nezletilý bez doprovodu žadatelem o udělení mezinárodní ochrany, tuto skutečnost orgán sociálně-právní ochrany uvede do zprávy pro Ministerstvo vnitra, odbor azylové a migrační politiky.⁸⁷ Ověřit totožnost nezletilého bez doprovodu lze z cestovního dokladu nebo na základě čestného prohlášení. Pouze ve výjimečných případech provádí Ministerstvo vnitra se souhlasem nezletilého žadatele, považuje-li to pro vydání rozhodnutí o udělení azylu za potřebné, provedení lékařského vyšetření za účelem ověření věku.⁸⁸ S vyšetřením však musí souhlasit i ustanovený opatrovník. Odmítne-li nezletilý bez doprovodu provedení tohoto lékařského vyšetření, pohlíží na něj ministerstvo jako na zletilého žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Zákon zde zakládá vyvratitelnou domněnku zletilosti. Ověření věku se provádí kostní zkouškou (rentgenem záprstních kůstek na levé ruce), který je případně výjimečně doplněn zubní prohlídkou.⁸⁹ Zjišťovat věk nezletilého bez doprovodu je možné rovněž dle zákona o ústavní výchově, který umožňuje řediteli Zařízení pro děti-cizince, aby v odůvodněných případech požádal příslušné zdravotní zařízení o určení skutečného věku.⁹⁰ Pokud vznikne orgánům cizinecké policie pochybnost o věku nezletilého bez doprovodu, lze jej zajistit do doby, než je zjištěn jeho skutečný věk.⁹¹ Potřebné úkony za účelem zjištění věku nezletilého bez doprovodu se zahájí bezodkladně po jeho zajištění.⁹² Orgány cizinecké policie jsou oprávněny dožádat lékařské pracoviště (radiodiagnostické oddělení) a odborného lékaře - pediatra o stanovení kostního věku nezletilého bez doprovodu. Platí, že do doby prokázání opaku je na

⁸⁷ Metodické doporučení MPSV č. 1/2009 k postupu obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při poskytování sociálně-právní ochrany nezletilým cizincům bez doprovodu, s. 3-4.

⁸⁸ § 89 zákona č. 325/1999 S., o azylu.

⁸⁹ Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, vydavatelství Kufř, 2010, s. 32.

⁹⁰ § 23 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy (...).

⁹¹ Srov. § 124 odst. 5 věty druhé zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců.

⁹² Srov. § 124 odst. 5 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců.

zajištěného pohlíženo jako na osobu starší 18 let. Zákon zde zakládá vyvratitelnou domněnku plnoletosti. Většina nezletilých bez doprovodu přicestuje bez dokladů totožnosti ze zemí, kde nejsou rodné listy, cestovní pasy anebo občanské průkazy běžnou záležitostí.⁹³

⁹³ FAJNOROVÁ, Katarína, ŠTEVULOVÁ, Zuzana. *Dieťa alebo dospelý? Ochrana práv cudzincov v konaniach o určenie veku a v konaniach o zaistení*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2013, s. 16.

2 PRÁVO NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE V MIGRAČNÍ SITUACI

Informace a vzdělání jsou v globalizujícím světě považovány za jednu z priorit pro úspěšný vývoj velkých sociálních skupin (států, národů)... Vývojem je chápána konkurenceschopnost, uplatnění se, společenská a ekonomická úroveň. Vzdělání a informace jsou součástí programů vlád, politických skupin i občanských sdružení, zároveň jsou ale zbožím, které je možno prodávat konkrétním lidem.⁹⁴ Vzdělávání se stalo obecným jevem a nezbytnou součástí veškerého společenského a hospodářského života a zahrnuje již všechny fáze životního cyklu jedince... Škola, učení a výuka jsou zároveň specifickými nástroji sociální komunikace, při níž dochází k přetváření hromadně šířených informací do individuálních znalostí jako základního prvku, který bude vyznačovat vznikající společnost poznání a vědění... Utváření znalostí je tak vlastně pedagogickým procesem, který ovlivňuje samostatnou podstatu ekonomiky a společnosti znalostí.⁹⁵ Úroveň vzdělání, kvalita i výkonnost vzdělávacího systému a především míra toho, jak společnost dokáže využít tvůrčího potenciálu všech svých členů, se staly rozhodujícím činitelem dalšího vývoje společnosti i ekonomiky.⁹⁶ Pokud jedinec nedosáhne kvalitního vzdělání, je pro něj takřka nemožné získat naplňující a zajímavé zaměstnání, které je zásadním faktorem životní úrovně a významným indikátorem seberealizace člověka.⁹⁷ Právo na vzdělání vychází především ze zásady rovného přístupu a mělo by být právem každého dítěte, bez ohledu na jeho původ či postavení jeho rodiny ve společnosti. Nezletilí bez doprovodu pocházejí z různého etnického prostředí. Každé z těchto dětí prošlo během svého krátkého života nelehkou cestou, v mnohých případech cestou traumatizujících zkušeností. Nezletilí bez doprovodu mají, stejně jako každé české dítě, právo se integrovat do našeho společenského prostředí a mají stejné právo na vzdělání jako děti české. Stejně tak by měli mít možnost, v rámci plnění své sociální role, aktivně se podílet na společenském životě a ovlivňovat svá rozhodnutí, která budou významným způsobem zasahovat do jejich života v budoucnosti. V jejich případě je uplatnění práva na vzdělání limitováno například jazykovou bariérou, nedostatečnou orientací v našem prostředí, odlišnými vzorci chování, kulturními a sociálními zvyklostmi s vazbami na zemi původu. Nezletilí bez doprovodu vyžadují citlivý a trpělivý přístup každého, kdo s nimi přichází do

⁹⁴ MÜHLPACHR, Pavel aj. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 178.

⁹⁵ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 14.

⁹⁶ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 15.

⁹⁷ OBROVSKÁ, Lucie. Dětská práce a právo na vzdělání. In: JÍLEK, Dalibor; aj. *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 160.

styku a pomáhá jim v dalším rozvoji. Tato kapitola bude pojednávat o právu na vzdělání dítěte nejen v migrační situaci. Co je *vzdělání*, co *výchova* a co je *právem na vzdělání, jehož objektem je právě vzdělání*? Objektem práva na vzdělání je vzdělání... Analytická otázka, co je výchova, co vzdělání, co je vyučování či učení je po staletí zodpovídána různě.⁹⁸

2.1 Univerzální právo dítěte na vzdělání

Vzdělávání je v současné době chápáno jako *proces získávání* vědomostí, dovedností, postojů, hodnot, norem a metod dalšího získávání poznatků, na rozdíl od pojmu vzdělání... Naproti tomu *vzdělání* je relativně *ukončeným stavem*, který zahrnuje soubor získaných vědomostí, dovedností, postojů, názorů, hodnot a norem.⁹⁹ Dosažení vzdělání je v podstatě cílem vzdělávání... Cílem vzdělávání jsou relativně stálé změny v osobnosti jedince, k nimž dochází v průběhu vzdělávání... Jedná se o změny ve vědomí, chování a postojích jedince, které se projevují osvojením nových poznatků a dovedností a rozvojem žádoucích rysů osobnosti jedince.¹⁰⁰ Cíle vzdělávání proto musí být odvozovány nejen z individuálních potřeb, ale i potřeb celé společnosti... Vzdělávání se nevztahuje jen k vědě a poznávání (rozvíjení rozumových schopností), ale i k osvojování sociálních i dalších dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot, dále žádoucích vztahů k ostatním lidem, ke společnosti jako celku, k emocionálnímu a volnému rozvoji, v neposlední řadě pak ke schopnosti uplatnit se v měnících se podmínkách zaměstnanosti a tím i na trhu práce.¹⁰¹ Vzdělání je nejlépe vystiženo v pěti druzích pojetí a zároveň je základním pojmem teorie i praxe v pedagogice.

Vzdělání v osobnostním pojetí je chápáno jako součást socializace jedince... Je složkou kognitivní vybavenosti osobnosti (osvojení vědomostí, dovedností, postojů, hodnot a norem), která se formuje prostřednictvím vzdělávacích procesů.¹⁰² *Vzdělání v obsahovém pojetí* je zkonstruovaný systém informací a činností, které jsou plánovány v kurikulu různých škol a vyučovacích předmětů a realizovány ve výuce. Souhrnně tyto informace a činnosti chápeme jakožto učivo, obsah vzdělání nebo vzdělávací cíle.¹⁰³

⁹⁸ JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 33.

⁹⁹ ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Grada publishing, a.s., 2011, s. 29.

¹⁰⁰ Srov. TOMAN, Aleš. *Právo na vzdělání a diskriminace*. Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno, 2011. Diplomová práce, s. 8.

¹⁰¹ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 14-15.

¹⁰² PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 270-271.

¹⁰³ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 270-271.

V institucionálním pojetí je *vzdělání* společensky organizovaná činnost zabezpečovaná institucemi školství, formálního vzdělávání, celoživotního učení aj. Vzdělání v tomto pojetí je diferencováno prostřednictvím úrovní vzdělání, stupňů, druhů a rozlišuje se tak na základní, středoškolské a vysokoškolské.¹⁰⁴ *Socioekonomické pojetí vzdělání* je chápáno jako jedna z kategorií charakterizujících populaci.¹⁰⁵ A nakonec *vzdělání v procesuálním pojetí*, přesněji vzdělávání jako proces, jímž se realizují stavy jedince a společnosti ve smyslu pojetí již zmíněných významů.¹⁰⁶ Vzdělání jako formu objektivního vědění a porozumění lze dělit na formální vzdělání a neformální vzdělání. *Formální vzdělání* se uskutečňuje ve svébytném společenském prostředí, kterým je škola. *Neformální vzdělání* protěžeje více učení a sebevzdělávání žáků a studentů, než jejich vyučování s absencí pravidelného denního vztahu mezi učiteli a žáky.¹⁰⁷

Pojem *výchovy* můžeme chápat jako cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy.¹⁰⁸ Dle jiného autora je výchova nejpodstatnější podmínkou vývinu, jako záměrné celoživotní působení podnětů z prostředí za účelem dosažení určitých, relativně trvalých žádoucích změn v chování jedince... Výchova není jednorázový akt, ale proces systematického působení během celého života jedince.¹⁰⁹

Ač je z pohledu společnosti subjektem práva na vzdělání kdokoli (dítě či dospělý jedinec), bez ohledu na jeho věk, základním cílem vzdělání je socializace jedince.¹¹⁰ *Socializace* je velmi složitý a mnohostranný proces, a z tohoto důvodu jej také zahrnuje do svého zorného pole více vědních disciplín.... Zatímco psychologie se zaměřuje především na utváření lidské osobnosti a psychiky, sociologie zdůrazňuje, že člověk se nerodí jako sociální bytost, ale poté se jí stává, pedagogika vychází z analýzy výchovy jako cílevědomého a záměrného působení na člověka, které je neodmyslitelné bez celostního pohledu na začleňování jedince do společnosti.¹¹¹

Právo na vzdělání se po druhé světové válce stalo součástí mnoha univerzálních i regionálních lidsko-právních smluv mezinárodního práva. *Všeobecná deklarace lidských*

¹⁰⁴ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 270-271.

¹⁰⁵ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 270-271.

¹⁰⁶ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 270-271.

¹⁰⁷ MARINKOVÁ, H.; STRETTI, M. *Formální vzdělávání, neformální vzdělávání, informační učení*. In PRŮCHA, Jan; aj. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 247-248. In JÍLEK, Dalibor. aj. *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 34-35.

¹⁰⁸ ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Grada publishing, a.s., 2011, s. 28.

¹⁰⁹ LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 59-60.

¹¹⁰ JÍLEK, Dalibor. *Univerzální právo dítěte na vzdělání*. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno:

Česko-britská o.p.s., 2013, s. 25.

¹¹¹ KRAUS, Blahoslav.; SÝKORA, Petr. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 16.

práv (dále též "Deklarace")¹¹² byla prvním komplexním a významným právním dokumentem zabývajícím se problematikou lidsko-právní dimenze.¹¹³ Právo na vzdělání je v Deklaraci zakotveno v článku 26.¹¹⁴ V další významné mezinárodní lidsko-právní smlouvě, *Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (dále též "Pakt"),¹¹⁵ je právo na vzdělání obsaženo v článku 13.¹¹⁶ V *Úmluvě o právech dítěte* je právo na vzdělání zaneseno do článku 28¹¹⁷. V systému evropského práva je právo na vzdělání součástí dodatkového protokolu č. 1¹¹⁸ Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹¹⁹ Dodatkový protokol č. 11 Evropské úmluvy, který vstoupil v platnost 1. listopadu 1998, mj. zřídil Evropský soud pro lidská práva, u něhož se mohou domáhat svých práv přímo i jednotlivci, kteří podléhají jurisdikci členského státu.¹²⁰

¹¹² *Všeobecná deklarace lidských práv* byla schválena jako nezávazný dokument Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948.

¹¹³ LUKÁŠEK, Libor. *Mezinárodní právo v komentovaných dokumentech. 1. vydání.* Praha: Karolinum, 2011, s. 350.

¹¹⁴ Citované ustanovení v českém úředním překladu zní: "(1) Každý má právo na vzdělání. Vzdělání nechtě je bezplatné, alespoň v poročátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budíž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností. (2) Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru. (3) Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti".

¹¹⁵ *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* byl přijat Valným shromážděním OSN dne 16. prosince 1966 společně s mezinárodním paktem o občanských a politických právech.

¹¹⁶ Citované ustanovení v českém úředním překladu zní: "1. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na vzdělání. Souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Souhlasí, že vzdělání má umožnit všem osobám účinnou účast ve svobodné společnosti, napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými i náboženskými skupinami, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru. 2. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají, že se zřetelem na dosažení plného uskutečnění tohoto práva: a) základní vzdělání bude povinné a svobodně přístupné pro všechny; b) středoškolské vzdělání ve svých různých formách, zahrnujíc v to technické a odborné středoškolské vzdělání, bude všeobecně umožněno a zpřístupněno pro všechny všemi vhodnými prostředky a zejména postupným zaváděním bezplatného vzdělání; c) vyšší vzdělání bude rovněž zpřístupněno pro všechny, a to podle schopností všemi vhodnými prostředky a zejména postupným zaváděním bezplatného vzdělání; d) elementární vzdělání osob, které nezískaly nebo nedokončily základní vzdělání, bude pokud možno povzbuzováno nebo zintenzivněno; e) bude na všech stupních aktivně usilováno o rozvoj školského systému, bude zaveden přiměřený systém stipendií a soustavně budou zlepšovány materiální podmínky vyučujících. 3. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu rodičů, případně poručníků, zvolit pro jejich děti jiné školy než ty, které byly zřízeny veřejnými orgány, které odpovídají takové minimální úrovni vzdělání, jaká je stanovena nebo schválena státem, a zajišťovat náboženskou a morální výchovu jejich dětí ve shodě s jejich vlastním přesvědčením. 4. Žádná z částí tohoto článku nemá být vykládána jako vměšování do svobody jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce, vždy však za podmínek zachování zásad stanovených v odst. 1 tohoto článku a požadavků, že vzdělání poskytované v takových institucích má odpovídat minimální úrovni stanovené státem".

¹¹⁷ Citované ustanovení v českém úředním překladu zní: "1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména: a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání, b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory, c) všemi vhodnými prostředky zpřístupňují vysokoškolské vzdělání pro všechny podle schopností, d) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání, e) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve školách byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a ngramotnosti ve světě s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země".

¹¹⁸ Citované ustanovení v českém úředním překladu zní: "Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat práva rodičů zajišťovat tuto výchovu vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filosofickým přesvědčením".

¹¹⁹ *Evropská úmluva o ochraně lidských práv* vstoupila v platnost dne 3. září 1953, 1. dodatkový protokol vstoupil v platnost v roce 1954.

¹²⁰ Srov. PŘENOSILOVÁ, Klára. *Právo na vzdělání. Studentská vědecká a odborná činnost.* Kategorie: magisterské studium. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 3-4.

Ustanovení zaručující právo na vzdělání dle Úmluvy o právech dítěte a Paktu však nemohou vzhledem k míře své obecnosti jako hodnotící kritéria sama o sobě obstát.¹²¹ Z tohoto důvodu byly ustanoveny mezinárodní orgány s interpretační pravomocí, a sice Výbor pro práva dítěte, v případě Úmluvy, a Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, v případě Paktu. Oba výbory jsou ustanovenými mezinárodními kontrolními orgány, které mají vedle smluvních států již zmiňovanou interpretační pravomoc. Mimo jiné se snaží postupně odstraňovat normativní heteronomii, předkládají nezávazné definiční normy speciálních výrazů, které jsou obsaženy v obecných komentářích výborů. Oba výbory se pravidelně schází za účelem dohledu nad plněním smluvních závazků států, předkládají vládám a Valnému shromáždění OSN návrhy a doporučení, jak je možné požadavkům obou mezinárodních smluv dostat.¹²²

Podle Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva **je právo na vzdělání vším**.¹²³ Bez práva na vzdělání by výkon všech ostatních práv byl omezený, neboť toto právo přímo a nepřímo ovlivňuje, jak budou jednotlivá práva každým jednotlivcem vykonávána.¹²⁴ Právo na vzdělání je **hospodářským, sociálním i kulturním právem**, rovněž tak **právem politickým a občanským**.¹²⁵ Stejně tak má být právo na vzdělání základním právem dítěte nebo dospělého kvůli jeho strukturovanému vztahu vůči všem právům člověka, které podporuje i podmiňuje výkon ostatních práv.¹²⁶

Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva dále uvádí kritéria hodnocení kvality vzdělávání (kritérium dosažitelnosti, dostupnosti, přijatelnosti a přizpůsobivosti), kterých musí každý stát při naplňování práva na vzdělání dosáhnout... Tato kritéria jsou dále doplněna o tři obecné principy obsažené v Úmluvě: **zákaz diskriminace, právo dítěte být slyšeno a nejlepší zájem dítěte**.¹²⁷ **Kritérium dosažitelnosti** označuje to, že je veřejným sektorem zajištěn dostatek vzdělávacích programů i finančních prostředků k jejich zajištění... **Kritérium dostupnosti** naproti tomu míří na požadavek nediskriminace, souběžně na ekonomickou a reálnou, tedy fyzickou dostupnost a bezplatnost vzdělání...

¹²¹ VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Vzdělávání dětí-migrantů jak určit, co je dobrá a co špatná praxe. In: *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 118-119.

¹²² VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Vzdělávání dětí-migrantů jak určit, co je dobrá a co špatná praxe. In: *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 118-119.

¹²³ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 11 (1999), *Plans of action for primary education (article 14 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, UN Doc. E/C.12/1999/4 10 May 1999, s. 1.

¹²⁴ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of national Minorities. Commentary No. 1, *Education under the Framework Convention for the Protection of national Minorities*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2009, s. 9 In JÍLEK, Dalibor. aj. *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 28

¹²⁵ JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 27.

¹²⁶ Srov. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 11 (1999), *Plans of action for primary education (article 14 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, UN Doc. E/C.12/1999/4 10 May 1999, s. 2.

¹²⁷ VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Vzdělávání dětí-migrantů jak určit, co je dobrá a co špatná praxe. OBROVSKÁ, Lucie. Dětská práce a právo na vzdělání. In: *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 129, 157, 158.

Kritérium přijatelnosti značí to, že dítěti, které je z odlišného kulturního prostředí, musí být poskytováno vzdělávání právě s přihlédnutím k jeho odlišnosti... **Kritérium přizpůsobitelnosti** směřuje k tomu, že vzdělávací systém musí být flexibilní a musí respektovat měnící se požadavky společnosti.¹²⁸

Zajištění rovného přístupu ke vzdělání v moderních společnostech je jedním ze základních lidských práv a vychází z obecně sdíleného přesvědčení, že vzdělání má nezastupitelný význam nejen pro sociální, kulturní a ekonomický rozvoj samotného jednotlivce, ale i celé společnosti.¹²⁹ Článek 2 Úmluvy o právech dítěte zavazuje smluvní strany respektovat a zabezpečit každému dítěti, nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí, práva stanovená v úmluvě, tedy i právo na vzdělání, **bez jakékoli diskriminace**. Tato zásada tvoří základ pro uplatňování všech ostatních práv. Význam zásady zákazu diskriminace spočívá v tom, že každé právo dítěte musí být aplikováno vůči každému dítěti bez výjimky. Zásada zákazu diskriminace se vztahuje na všechny děti a všechna jejich práva a znamená také rovnost příležitostí... Týká se dívek i chlapců, uprchlických dětí, dětí cizinců, dětí národnostních a etnických menšin, stejně tak dětí handicapovaných... Všechny tyto děti by měly mít rovné šance a právo těžit se z přiměřené životní úrovně.¹³⁰ Povinností smluvních stran je tedy poskytovat každému dítěti ochranu před jakoukoli formou diskriminace... Státům je uložena tzv. negativní povinnost - nesmějí porušovat žádná práva... V souladu s uloženou pozitivní povinností smluvní státy musí přijímat taková implementační opatření ve vnitrostátních právních předpisech za účelem zajištění práv dětí a jejich respektování.¹³¹ Odpovědnost není uložena jen smluvním státům (moci zákonodárné, výkonné a soudní), ale vztahuje se i na jednotlivce či organizace (rodíče, instituce, úředníky, aj).¹³² Zákaz diskriminace je nutným právním předpokladem, na němž je založen výkon všech ostatních práv člověka.¹³³ Z právního hlediska lze za diskriminaci označit právě takové rozlišování, omezování, vyloučení či znevýhodnění jedince z výše uvedených diskriminačních důvodů, jež zatěžují jedince či určitou skupinu osob a rozumí se tím protiprávní stav, kdy je s takovým jedincem či skupinou osob zacházeno jinak, než s jedincem či skupinou ve srovnatelné situaci, na základě reálného nebo domnělého důvodu,

¹²⁸ VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Vzdělávání dětí-migrantů jak určit, co je dobrá a co špatná praxe. OBROVSKÁ, Lucie. Dětská práce a právo na vzdělání. In: *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 129 a s. 157, 158.

¹²⁹ GREGER David. *Vzdělanostní nerovnosti v teoretické reflexi*. In: MATĚJŮ, Petr, STRAKOVÁ, Jana. *Nerovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia, 2006, s. 22.

¹³⁰ DAVID, Roman. *Práva dítěte*. 1. vydání Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, s. 12.

¹³¹ ZERMATTEN, Jean. Nejlepší zájmy dítěte v kontextu Úmluvy o právech dítěte: analýza textu a uplatňování úmluvy. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 92.

¹³² Srov. čl. 2 Úmluvy o právech dítěte a JÍLEK, Dalibor. Práva dítěte v kontextu. In: *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 58.

¹³³ ZERMATTEN, Jean. Nejlepší zájmy dítěte v kontextu Úmluvy o právech dítěte: analýza textu a uplatňování úmluvy. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 92.

který není oprávněný.¹³⁴ V kontextu práva na vzdělání zásada rovné příležitosti zakotvená v článku 28 Úmluvy o právech dítěte ukládá smluvním státům univerzální právo na vzdělání uskutečňovat postupně a na základě rovných příležitostí, přičemž zasahuje do obsahu vzdělávacích programů a procesů vč. didaktiky.¹³⁵ Zásada rovné příležitosti bezprostředně souvisí s článkem 2 Úmluvy o právech dítěte a zaručuje dítěti právo být nediskriminováno. Zásadu rovné příležitosti lze splnit pouze tehdy, pokud smluvní státy přijmou souběžně zákonná a jiná opatření, která zajistí jak formální, tak skutečnou rovnost všech dětí patřících do vzdělávacího systému.¹³⁶

Orgány, které se podílejí na jakékoli činnosti s dětmi, jsou povinny upřednostnit *nejlepší zájem dítěte* jako jednu z hlavních obecných zásad Úmluvy obsažených v článku 3. Zájmy dítěte musí být předními hledisky při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať již uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.¹³⁷ Nejlepší zájmy dítěte jsou základní právní zásady interpretace vyvinuté za účelem omezení moci dospělých (rodičů, odborníků, učitelů, lékařů, soudců, aj.)... Tato zásada je založena na uznání faktu, že dospělá osoba je v pozici učinit rozhodnutí za dítě jen proto, že dítě postrádá zkušenosti a úsudek.¹³⁸ Určování nejlepšího zájmu dítěte popisuje formální proces s příslušnými procesními zárukami, jenž má určit nejlepší zájem dítěte pro účely obzvláště důležitých rozhodnutí týkajících se dítěte. Mělo by umožnit odpovídající účast dítěte bez jakékoli formy diskriminace, zapojit do rozhodovacího procesu odborníky na příslušné oblasti, hledat rovnováhu mezi všemi relevantními faktory a vyhodnotit nejlepší alternativu.¹³⁹ Určování nejlepšího zájmu dítěte významně zasahuje zejména do oblasti sociálně-právní ochrany dětí, oblasti vzdělávání a rozvoje dítěte, které se ohroženého dítěte dotýkají. Přijaté řešení by mělo být aktuální a dlouhodobé, respektive trvalého charakteru, s přihlédnutím k individuální situaci a konkrétnímu dítěti.

Další neoddělitelná obecná zásada participace neboli *zásada respektu vůči názorům dítěte* zakotvená v článku 12 Úmluvy zajišťuje dítěti, které je schopno

¹³⁴ ČERMÁK, Michal; ŠPONDROVÁ, Pavla. *Férová škola nediskriminuje*. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 13. ISBN 978-80-903473-3-5.

¹³⁵ Srov. Článek 28 Úmluvy o právech dítěte a JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 46-47.

¹³⁶ JÍLEK, Dalibor aj. *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 52-53.

¹³⁷ Článek 3 Úmluvy o právech dítěte.

¹³⁸ ZERMATTEN, Jean. Nejlepší zájmy dítěte v kontextu Úmluvy o právech dítěte: analýza textu a uplatňování úmluvy. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 101.

¹³⁹ UNHCR V ČESKÉ REPUBLICE. *Domov. Základní informace. Právní dokumenty. Příručky, doporučení a stanoviska UNHCR*. [online]. cit. [2014-01-25]. Směrnice pro určování nejlepšího zájmu dítěte. Praha: pražská kancelář UNHCR, červen 2008, s. 7. Dostupné z: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/prirucky-doporuceni-a-stanoviska-unhcr/smernice-unhcr-k-urcovani-nejlepsiho-zajmu-ditete-2008.html>>.

formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat. Dítě má právo se svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, vzdělávací proces nevyjímaje... Názorům dítěte se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.¹⁴⁰ Podmínkami práva participace dítěte je rozumová schopnost dítěte utvářet si vlastní názor, dále jeho věk a zralost... Právo vyjádřit svůj názor dítě vyjadřuje svobodně, bez nátlaku či manipulace, stejně tak má právo se v některých záležitostech nevyjadřovat... Právo dítěte být slyšeno, rozhodovat či mít právo ovlivňovat rozhodnutí soudů, příp. jiných orgánů není výlučně autonomním právem dítěte, nicméně by názor dítěte měl být brán vážně... Dítě může být slyšeno buď samostatně, nebo prostřednictvím jeho rodičů, zákonných zástupců, případně i sociálních pracovníků... Povinností subjektů, která činí konečná rozhodnutí, je přihlídnout k nejlepším zájmům dítěte, podmínkám, konkrétní situaci, s ohledem na názor dítěte, kterého se rozhodnutí týká.¹⁴¹ Právo dítěte být slyšeno se musí nutně odrazit i v procesu vzdělávání na všech jeho úrovních.¹⁴² Zde můžeme jako příklad uvést volbu dítěte jakou střední školu by chtělo v budoucnu studovat, případně jakou zájmovou aktivitu by si dítě přálo dělat, apod.

V právní úpravě České republiky je právo na vzdělání součástí ústavního práva České republiky a patří mezi základní priority státní politiky. Právo na vzdělání je řazeno mezi nejvýznamnější hospodářská, sociální a kulturní práva a je zakotveno primárně v článku 33 Listiny základních práv a svobod.¹⁴³ Uvedené ustanovení je však nutné vykládat v souvislosti i s dalšími ustanoveními Listiny. Zásady vzdělávání a všeobecné i konkrétní vzdělávací cíle v rámci formálního i neformálního vzdělávání upravuje školský zákon. Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách upravuje oblast vysokoškolského vzdělávání. Cizinci, kteří nejsou občany České republiky či Evropské unie, mají stejná práva a povinnosti v oblasti základního, středního, vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání, pokud není právními předpisy týkajícími se oblasti vzdělávání stanoveno jinak.

¹⁴⁰ Srov. UNHCR V ČESKÉ REPUBLICE. *Domov. Základní informace. Právní dokumenty. Příručky, doporučení a stanoviska UNHCR*. [online]. cit. [2014-01-25]. Směrnice pro určování nejlepšího zájmu dítěte. Praha: pražská kancelář UNHCR, červen 2008, s. 12. Dostupné z: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/prirucky-doporuceni-a-stanoviska-unhcr/smernice-unhcr-k-urcovani-nejlepsiho-zajmu-ditete-2008.html>> a článek 12 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁴¹ Srov. JÍLEK, Dalibor. Práva dítěte v kontextu. In: *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 64-66.

¹⁴² VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Vzdělávání dětí-migrantů jak určit, co je dobrá a co špatná praxe. In: *Studie o právech dítěte*. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, s. 127.

¹⁴³ Srov. Článek 33 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1991 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, v platném znění.

2.2 Právo na základní vzdělání

Úmluva o právech dítěte ukládá smluvním státům uznat právo dítěte na vzdělání, a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zavádět pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání.¹⁴⁴ Smluvní státy mají povinnost mít základní školskou soustavu, kterou tvoří školy (institute) jako místa formálního vzdělávání... Zřizovateli škol mohou být jak veřejnoprávní subjekty, tak i soukromoprávní subjekty (školy) nad nimiž vykonává stát dohled a kontrolu.¹⁴⁵ Obligatorním je kritérium dostupnosti - škola, kterou bude dítě navštěvovat, musí být dostupná v konkrétním místě.¹⁴⁶ Úmluva stanovuje, že právo na základní vzdělání náleží každému dítěti bez jakéhokoli rozdílu... Děti tedy nelze rozlišovat např. podle pohlaví, státního občanství, pobytového statutu, neboť každé dítě musí mít zaručeno přístup k základnímu vzdělávání.¹⁴⁷ Uvedené ustanovení úmluvy je i současné době porušováno, neboť např. v rozvojových zemích stále dochází k diskriminaci dívek v souvislosti s uplatněním jejich práva na vzdělání.

Úmluva o právech dítěte nestanovuje, od kterého **věku** a do kolika let může dítě nárokovat právo na základní vzdělání a proto je ponecháno na uvážení smluvních států, od jakého věku by měla být školní docházka zahájena... Ve vnitrostátní právní úpravě je věk pro zahájení školní docházky určen školskými zákony smluvních států... Věk pro zahájení školní docházky může být určen buď absolutním věkem dítěte bez ohledu na jeho připravenost, relativním věkem s individuálním přihlédnutím k jeho sociálnímu i přiměřenému rozumovému vývoji anebo na základě individuálního psychologického vyšetření.¹⁴⁸ Vnitrostátní právní úprava České republiky stanovuje zahájení povinné školní docházky počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad.¹⁴⁹ Úmluva o právech dítěte rovněž výslovně neurčuje horní hranice věku dítěte k ukončení základního vzdělání. V daném případě záleží na uvážení smluvních států, do jakého věku by měla být školní docházka u dítěte ukončena. Vnitrostátní právní úprava České republiky stanovuje ukončení povinné školní

¹⁴⁴ Srov. Článek 28 odst. 1 písm. a) Úmluvy o právech dítěte.

¹⁴⁵ JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 54-55.

¹⁴⁶ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 13 (Twenty-first session, 1999), *The right to education (article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, UN Doc. E/C.12/1999/10, s. 2-3.

¹⁴⁷ Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005), *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC2005/6, 1 st September 2006, s. 14-15.

¹⁴⁸ Srov. JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 57-58.

¹⁴⁹ Srov. § 36 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

docházky nejvýše do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku.¹⁵⁰ Například Úmluva č. 138 mezinárodní organizace práce obecně určuje, že minimální věková hranice pro zaměstnávání dětí nesmí být nižší než věk ukončení povinné školní docházky a v žádném případě nebude nižší než 15 let.¹⁵¹ Délku základního vzdělání Úmluva o právech dítěte rovněž neurčuje. Česká republika má zavedenou základní devítiletou povinnou školní docházku.

Úmluva o právech dítěte ukládá smluvním státům zavádět **povinné** základní vzdělání, tedy vyjadřuje povinnost smluvních států zajistit a dohlížet, aby všechny děti základní vzdělání absolvovaly. Místní orgány v rámci svěřených pravomocí státem¹⁵² jsou povinny základní vzdělání zpřístupnit každému dítěti, zpravidla v místě jeho pobytu a na základě rodičovské volby. Rodiče jako zákonní zástupci, v rámci rodičovské odpovědnosti, volí pro dítě vhodné a dostupné školské zařízení, ve kterém se bude dítě vzdělávat. Stát nemá v žádném případě pravomoc rozhodovat o tom, kde se bude dítě vzdělávat, neboť toto rozhodnutí náleží rodičům a dítěti s přihlédnutím k participačnímu právu dítěte.¹⁵³ Dítě může být vzděláváno ve veřejné škole, soukromé škole, ale rodiče pro něj mohou zvolit i formu individuálního vzdělávání.¹⁵⁴ Ne vždy, např. z důvodů kapacitních, rodiči zvolené školské zařízení dítě přijme, jelikož rodičovská volba vybrané školy nezakládá dítěti nárok na jeho přijetí... Pokud taková situace nastane, jiná místní škola, která je dítěti fyzicky přístupná, jej musí přijmout.¹⁵⁵ Subjekty, kterým byl nezletilý bez doprovodu svěřen do péče, jsou povinny jej registrovat u příslušného školského úřadu a zpřístupnit mu navštěvovat vhodné školské zařízení s ohledem na jeho kulturní odlišnost, speciální vzdělávací potřeby s podporou jeho všestranného rozvoje.¹⁵⁶ Nezletilý bez doprovodu umístěný do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, příp. školského zařízení pro preventivně výchovnou péči, plní povinnou školní docházku zpravidla v základní škole zřízené při tomto školském zařízení.¹⁵⁷ V případě, že není jakémukoli dítěti zajištěn či umožněn přístup k základnímu vzdělávání, je ohrožována jeho výchova a vzdělávání. Každý subjekt, který je za dítě odpovědný a ohrožuje jeho výchovu a vzdělávání, se dopouští protiprávního jednání (přestupku na úseku školství a mládeže, příp. trestného činu

¹⁵⁰ Srov. § 36 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

¹⁵¹ Srov. Článek 2 odst. 3 Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 138, o nejnižším věku pro vstup do zaměstnání, 1973.

¹⁵² § 8 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

¹⁵³ Srov. Článek 12 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁵⁴ Srov. § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

¹⁵⁵ Srov. JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 60-61.

¹⁵⁶ Srov. Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005), *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC2005/6, 1 st September 2006, s. 13.

¹⁵⁷ Srov. § 36 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

ohrožování mravní výchovy dítěte).¹⁵⁸ Samo dítě se nemůže zbavit uložené povinnosti školní docházky nebo individuálního vzdělávání, stejně tak stát se nemůže zbavit uložené povinnosti dítěti povinné vzdělání zajistit, resp. zpřístupnit... Pokud konkrétní škola vyloučí dítě z institucionálního vzdělávání, musí mu poskytnout alternativní formu vzdělávání, anebo je povinností jiné vhodné školy (státní, soukromé) takovému dítěti základní vzdělání zpřístupnit.¹⁵⁹

Bezplatné vzdělání není v celosvětovém měřítku samozřejmostí. Mnoho dětí, zejména v rozvojových zemích, není vzděláváno vůbec. V roce 1990 bylo na *World Summit for Children* deklarováno, že bez vzdělání je kolem 100 milionů dětí, z toho dvě třetiny tvoří dívky.¹⁶⁰ Úmluva o právech dítěte tedy ukládá smluvním státům postupně zavádění povinného a bezplatného vzdělání. Pokud je základní vzdělání povinné, mělo by být i bezplatné, aby bylo přístupné všem dětem z různorodého sociálního prostředí. Státy, kterým to sociální a hospodářské okolnosti neumožňují, jsou povinny bezplatné školní vzdělání zavádět co nejdříve. Právo dítěte na bezplatné základní vzdělání vyjadřuje skutečnost, že dítě je ekonomicky závislé.¹⁶¹

2.3 Právo na středoškolské a vysokoškolské vzdělání, právo na informace

Střední vzdělání navazuje na ukončené základní vzdělání. Z hlediska jeho sociální funkce poskytuje žákům a studentům všeobecné anebo odborné střední vzdělání s tím, aby v dítěti probudilo trvalý zájem o další formy vzdělávání, přičemž je nenahraditelným edukačním stupněm.¹⁶² Úmluva o právech dítěte ani Pakt oproti základnímu vzdělání nezaručují bezplatnost středního vzdělání. Zavádění bezplatného středního vzdělání není v reálné možnosti každého státu, ale je očekávaným cílem, který by měl v budoucí právní úpravě smluvních stran učinit střední vzdělání dostupné a přístupné všem... Článek 28 odst. 1 písm. b) Úmluvy na zásadu rovné příležitosti neodkazuje přímo, avšak sociálně znevýhodněné děti mohou využít poskytování stipendií.¹⁶³

¹⁵⁸ Srov. § 31 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích a ust. § 201 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁵⁹ JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 62.

¹⁶⁰ Srov. HODGIN, Rachel; NEWELL, Peter. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully revised third version*. UNICEF, 2007, s. 408.

¹⁶¹ Srov. JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 64-68.

¹⁶² JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 68-69.

¹⁶³ JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 69-70.

Právo na *vysokoškolské vzdělání* není na rozdíl od středoškolského vzdělání všeobecně přístupné a závisí na schopnosti každého.¹⁶⁴ Schopností se rozumí osobní předpoklad být uchazečem o vysokoškolské studium. Každý (nejen dítě) má právo se ucházet o studium na vysoké škole, ale aby byl přijat, musí splnit určité individuální předpoklady (schopnost projevit požadované empirické a intelektuální předpoklady) a dalším předpokladem je maturitní zkouškou ukončené středoškolské vzdělání. Jaké požadované schopnosti k přijetí ke studiu na vysoké škole musí uchazeč prokázat, určuje a podle vlastní potřeby mění konkrétní vysoká škola (případně i stát, pokud se jedná o veřejnou vysokou školu). Některé vysoké školy mohou od ověřování individuálních schopností upustit a k přijetí postačí podmínka ukončeného středoškolského vzdělání. Právní úprava Evropské unie však dává členským státům možnost zpoplatnit vysokoškolského vzdělání například školným či zápisným. V České republice jsou vysoké školy členěny na veřejné, soukromé nebo státní (státní vysoká škola je vojenská nebo policejní)¹⁶⁵ a zpravidla je zpoplatněno školné na vysokých školách soukromých.

Úmluva o právech dítěte rovněž ukládá smluvním státům na základě rovných možností zpřístupnit všem dětem dostupné *informace a poradenskou službu* v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání.¹⁶⁶ Které subjekty mají tuto povinnost naplňovat rozhoduje stát. Z uvedeného lze dovodit, že tato povinnost bude především v pravomoci škol či obcí... Právo dítěte získávat informace na základě rovných možností a mít povědomí o vzdělávacích a odborných příležitostech včetně nabízených alternativ je důležité především z hlediska volby vzdělání a volby povolání.¹⁶⁷

U cizinců pobývajících na území České republiky je problémem zejména jazyková bariéra spočívající v nedostatečné znalosti českého jazyka. Z tohoto důvodu školské instituce spolupracují s organizacemi, které pomáhají cizincům (např. Meta, Poradny pro uprchlíky, Integrovaná centrum pro cizince aj.). Všichni cizinci mají možnost využít poradenských služeb organizací, které aktivně napomáhají cizincům při jejich začleňování do naší společnosti a při odstraňování bariér, které tomu brání (jazyk, socio-kulturní odlišnost aj.). Uvedené organizace dále podporují pedagogické pracovníky v rozvoji kompetencí pro práci s žáky a studenty s odlišným mateřským jazykem. Dále zajišťují

¹⁶⁴ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 13 (Twenty-first session, 1999), *The right to education* (article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), UN Doc. E/C.12/1999/10, s. 5-6. in JÍLEK, Dalibor aj. *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 72.

¹⁶⁵ § 2 odst. 7 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

¹⁶⁶ Srov. článek 28 odst. 1 písm. d) Úmluvy o právech dítěte.

¹⁶⁷ Srov. JÍLEK, Dalibor. Univerzální právo dítěte na vzdělání. In: *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 74-75.

institucionální proces začleňování migrantů do systému českého školství směrem k inkluzi a přispívají ke zvyšování informovanosti veřejnosti o migraci.¹⁶⁸

2.4 Vzdělávání nezletilých bez doprovodu v ČR

Vzdělávání je v České republice rozděleno na předškolní, základní, střední, vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání. V České republice je u nezletilých bez doprovodu nejpočetněji zastoupena věková kategorie spadající do základního a středního stupně vzdělávání.

Předškolní vzdělávání je realizováno v mateřských školách u dětí ve věku 3-6 let a není povinné, vyjma posledního roku před nástupem na základní školu. Úkolem předškolního vzdělávání je především podpora rozvoje osobnosti dítěte, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Svým pojetím, dále výchovným zaměřením a organizací života má pozitivní vliv na pozdější úspěšnost dětí, úroveň jejich výkonů i schopnost společenské integrace.¹⁶⁹

Základní vzdělávání a nižší střední vzdělávání je realizováno na základních školách a nižších stupních víceletých gymnázií. Délka vzdělání je 9 let, je povinné a je určeno dětem ve věku 6-15 let. Základní vzdělávání je v současné době jedinou vzdělávací etapou, které se povinně účastní každé dítě v České republice a tato etapa vytváří základ pro celoživotní učení u celé populace.¹⁷⁰ Základní vzdělávání je rozděleno na I. a II. stupeň, přičemž každá tato vzdělávací etapa má specifické vzdělávací cíle.¹⁷¹ Cílem I. stupně základního vzdělávání je vytváření předpokladů pro celoživotní učení - získávání základních návyků a dovedností pro školní i mimoškolní práci, vytváření motivace k učení, osvojování základní gramotnosti jako nástroje dalšího úspěšného vzdělávání, postupné utváření uceleného náhledu na svět včetně vztahu k životnímu prostředí.¹⁷² Cílem II. stupně vzdělávání je především poskytnout žákům co nejkvalitnější základ všeobecného vzdělání, vybavit žáky jasnými vztahy k základním lidským hodnotám, všeobecnými

¹⁶⁸ META. *Služby pro cizince, kdo jsme?* [online]. cit. [2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/pic/5-meta-kdo-jsme.aspx?utm_medium=cpc&utm_source=adwords&utm_campaign=Meta>.

¹⁶⁹ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 45.

¹⁷⁰ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 47.

¹⁷¹ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 47.

¹⁷² *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 47.

vědomostmi a praktickými dovednostmi, které jim dovolí pokračovat v dalším stále specializovanějším vzdělávání i v rozvoji různých zájmových činností.¹⁷³ Žáci, kteří jsou cizími státními příslušníky, jsou v České republice rozlišeni podle toho, zda jsou občany Evropské unie, či jsou jejich rodinnými příslušníky, anebo jsou státními občany jiného státu (tzv. cizinec ze třetí země). V případě, že jsou děti-cizinci občany Evropské unie nebo jsou rodinnými příslušníky občanů Evropské unie, mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky.¹⁷⁴ V případě dětí-cizinců ze třetích zemí došlo novelizací školského zákona č. 343/2007 Sb., s účinností od 1. ledna 2008, k významné změně v rovném přístupu k povinnému základnímu vzdělávání obsaženým v Úmluvě o právech dítěte v článku 28 odst. 1 písm. a) v návaznosti na článek 2 odst. 1 Úmluvy. Bezplatné základní vzdělání, včetně školských služeb či zájmového vzdělávání, je přístupné všem dětem, bez ohledu na jejich pobytový status, formu vzdělávání či oprávněnost pobytu na území České republiky.¹⁷⁵ Nezletilí bez doprovodu jsou žáky, kteří mají sociální znevýhodnění, a proto naplňují kritéria vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Jejich sociální znevýhodnění je podmíněno tím, že jsou vzděláváni v Zařízení pro děti cizince, které vykonává svoji činnost v síti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.¹⁷⁶ Speciální vzdělávací potřeby je nutné při poskytování vzdělávání a školských služeb u nezletilých bez doprovodu zohlednit. Metody, obsah a formy vzdělávání musí být přizpůsobeny individuálním vzdělávacím potřebám a možnostem nezletilých bez doprovodu.¹⁷⁷ Zařízení pro děti-cizince nejprve provádí vstupní diagnostické vyšetření. Součástí vstupního diagnostického vyšetření je pedagogické, speciálně-pedagogické a psychologické vyšetření za účelem zjištění úrovně dosažených znalostí, dovedností, studijních návyků s ohledem na sociokulturní prostředí, z něhož nezletilý bez doprovodu pochází. Každému dítěti-cizinci je školským zařízením vypracován individuální vzdělávací plán. V individuálním vzdělávacím plánu je kladen důraz na navýšený počet vyučovacích hodin českého jazyka, prohlubování sociokulturního

¹⁷³ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 48.

¹⁷⁴ Srov. § 20 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁷⁵ Srov. § 20 odst. 2 písm. a) a b), odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁷⁶ Srov. § 16 odst. 4 písm. b) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁷⁷ Srov. § 16 odst. 6 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

rozhledu české společnosti, všeobecných znalostí a přípravu na integraci do systému běžných škol.¹⁷⁸

Střední vzdělávání není povinné a navštěvují jej děti, respektive mladiství většinou ve věku 15-18 let. Středoškolským vzděláním prochází většina populace a pro mnoho mladých lidí v tomto stupni vzdělávání nekončí. Z tohoto důvodu je podstatné, aby střední vzdělávání věnovalo pozornost především vytvoření základů pro celoživotní učení a pro občanské i pracovní uplatnění ve společnosti.¹⁷⁹ Střední vzdělávání je uskutečňováno převážně na gymnáziích a středních školách, které umožňují buď vzdělání všeobecného charakteru anebo vzdělání odborné (čtyřleté, zakončené maturitní zkouškou) s možností navázat na vysokoškolský stupeň vzdělávání. Dále je možné střední vzdělávání absolvovat na odborných učilištích s dvouletými a tříletými učebními obory, které jsou zakončeny složením závěrečných zkoušek a získáním výučního listu v daném oboru. Čtyřleté studium je zakončeno maturitní zkouškou.¹⁸⁰ Systém středního vzdělávání nabízí talentovaným dětem možnost studovat konzervatoře, které poskytují všeobecné vzdělání a připravují žáky pro výkon uměleckých a umělecko-pedagogických činností s délkou denního studia 6-8 ročníků, zakončené absolutoriem (získáním vyššího odborného vzdělání).¹⁸¹ Vyšší odborné školy připravují žáky pro náročné odborné činnosti s délkou trvání 2 případně 3 roky, ukončené absolutoriem a další možnou alternativou studia nabízí jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.¹⁸² Na základní i středoškolské vzdělávací úrovni existují samostatně nebo společně s jinými školami tzv. speciální školy (odborná učiliště, praktické školy, zvláštní školy a pomocné školy). Speciální školy nabízí možnosti vzdělávání žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Zkouška z českého jazyka může být v přijímacím řízení uchazeči-cizinci o studium, na jeho žádost, rozhodnutím ředitele prominuta.¹⁸³ Přijímací zkouška je nahrazena pohovorem, aby bylo zjištěno, zda bude student-cizinec schopen porozumět výkladu.¹⁸⁴ I v tomto případě jsou studenti-cizinci rozlišeni podle toho, zda jsou občany Evropské unie, či jsou jejich rodinnými příslušníky, anebo jsou státními občany jiného státu (tzv. cizinec ze třetí země). V případě, že jsou děti-cizinci občany

¹⁷⁸ ZARÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

¹⁷⁹ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 51.

¹⁸⁰ META. *Závěrečná zpráva z průzkumu bariér a potřeb mladých migrantů v jejich přístupu ke vzdělání. 2007* [online]. cit. [2014-02-05]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/UserFiles/doc/Vyzkumna_zprava_PIC.pdf>.

¹⁸¹ VALIŠOVÁ, Alena; aj. *Pedagogika pro učitele. 2., rozšířené a aktualizované vydání*. Praha: Grada publishing, 2011, s. 92.

¹⁸² VALIŠOVÁ, Alena; aj. *Pedagogika pro učitele. 2., rozšířené a aktualizované vydání*. Praha: Grada publishing, 2011, s. 92.

¹⁸³ Srov. § 20 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁸⁴ Srov. § 20 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Evropské unie nebo jsou rodinnými příslušníky občanů Evropské unie, mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky.¹⁸⁵ Pokud je dítě-cizinec ze třetí země, má právo na střední vzdělávání a vyšší odborné vzdělávání, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývá na území České republiky oprávněně.¹⁸⁶ Do této kategorie patří všechny děti-cizinci pobývající na území České republiky na základě pobytového oprávnění, které je upraveno zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu a zákonem č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců. Pobytovým oprávněním se dítě-cizinec ze třetí země řediteli školy nebo příslušného školského zařízení prokáže nejpozději při zahájení vzdělávání nebo poskytování školských služeb.¹⁸⁷ I v případě poskytování středního vzdělávání jsou nezletilí bez doprovodu žáky, kteří naplňují kritéria vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V jejich individuálním vzdělávacím plánu je rovněž kladen důraz na navýšený počet vyučovacích hodin českého jazyka, prohlubování sociokulturního rozhledu české společnosti, všeobecných znalostí a přípravu na integraci do systému běžných škol.¹⁸⁸ Záleží ovšem individuálně na každém dítěti-cizinci, jakým způsobem se mu daří proces integrace v konkrétní škole zvládat. Několik nezletilých bez doprovodu studuje střední odborná učiliště a střední školy, ovšem je stále nutné v jejich případě zohlednit intenzivní jazykovou přípravu zaměřenou na zdokonalování českého jazyka. Někteří studenti již obdrželi stipendium od Výboru dobré vůle Nadace Olgy Havlové. Ti nezletilí bez doprovodu, kteří mají ukončené základní vzdělání a neovládají český jazyk na požadované úrovni potřebné ke zvládnutí učiva na střední škole, nadále setrvávají v diagnostické třídě Zařízení pro děti cizince, kde se připravují na přijetí do sítě českých škol. Pokud nezletilý bez doprovodu studuje střední školu, která se nachází mimo Zařízení pro děti cizince, může ředitel zařízení rozhodnout o jeho setrvání v tomto zařízení i po dosažení 18 let věku a zařízení s ním uzavře smlouvu o prodloužení pobytu do ukončení přípravy na povolání.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Srov. § 20 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁸⁶ Srov. § 20 odst. 2 písm. c) a d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁸⁷ Srov. § 20 odst. 2 písm. c) a d), odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁸⁸ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-05]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

¹⁸⁹ § 24 odst. 4 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

Vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání je posledním stupněm vzdělávací soustavy. Studijní a vzdělávací programy se v tomto stupni zaměřují na budoucí společenské uplatnění absolventů a rychle se měnící skladbu trhu práce... Soustředí se na výchovu ke kritickému a tvůrčímu myšlení, vědomí nutnosti trvalého vzdělávání a přizpůsobení se novým možnostem a potřebám... Všichni studenti vyššího odborného a vysokoškolského sektoru vzdělávání by měli mít možnost se aktivně účastnit tvůrčí práce, propojené s výukou, která vytváří podnětově bohaté prostředí a silně je motivuje k další práci.¹⁹⁰ Vysokoškolské vzdělávání poskytují tradičně vysoké školy, vyšší odborné vzdělávání organizují prakticky zaměřené vyšší odborné školy a konzervatoře.¹⁹¹ Vysoké školy nabízí akreditované studijní programy (bakalářské, magisterské a doktorské), a programy celoživotního vzdělávání. Z dostupných záznamů Zařízení pro děti-cizince bylo zjištěno, že jeden nezletilý bez doprovodu v současné době studuje vysokou školu (České vysoké učení technické) a od Výboru dobré vůle Nadace Olgy Havlové obdržel notebook jako pomůcku potřebnou pro studium.¹⁹² Pokud nezletilý bez doprovodu studuje vyšší odbornou nebo vysokou školu, může ředitel zařízení rozhodnout o jeho setrvání v tomto zařízení i po dosažení 18 let věku a zařízení s ním uzavře smlouvu o prodloužení pobytu do ukončení přípravy na povolání.¹⁹³

¹⁹⁰ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, s. 64-65.

¹⁹¹ NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. Terciální vzdělávání. [online]. cit. [2013-02-08]. Dostupné z:<<http://www.nuov.cz/terciarni-vzdelavani>>.

¹⁹² ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-09]. Dostupné z:<http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

¹⁹³ § 24 odst. 4 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

V praktické části diplomové práce bylo zvoleno jako předmět výzkumu "*Zařízení pro děti-cizince (diagnostický ústav, středisko výchovné péče a základní škola).*" Toto zařízení je jediná školská instituce v síti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy s územní působností pro celou Českou republiku a poskytuje veškerou péči a plné zaopatření pouze dětem s cizí státní příslušností.¹⁹⁴ Zařízení pro děti-cizince (dále též "zařízení") poskytuje plné zaopatření především nezletilým bez doprovodu, jejichž právní postavení a právo na vzdělání bylo blíže rozvedeno v teoretické části. Dále poskytuje plné zaopatření dětem-cizincům, které pobývají na území České republiky se svými rodiči, avšak v jejich případě sociální pracovníce orgánu sociálně-právní ochrany shledaly důvodným podat návrh na jejich umístění do ústavní péče. Do této kategorie patří například děti-cizinci, o něž se rodiče z nějakého závažného důvodu nemohou či nechtějí postarat. Tyto děti-cizinci jsou částečně nebo úplně integrovány v České republice. Poslední skupinu tvoří děti s výchovnými problémy, které využívají služeb střediska výchovné péče za účelem absolvování terapeutických programů v rámci probačních a mediačních opatření, případně mají výchovné problémy např. ve školách či v rodině. Od uzavření detašované části zařízení v areálu Permon, k němuž došlo na základě zjištění závažných nedostatků ze strany Veřejného ochránce práv, zařízení prochází zásadními změnami. Tyto změny postupně navrací činnost zařízení k původní koncepci, tedy především péči o nezletilé bez doprovodu.

3.1 Výzkumný záměr - cíl výzkumu

Cílem výzkumu bude snaha deskriptivně-analytickým přístupem přiblížit a popsat co neuceleněji předmět zkoumání (Zařízení pro děti-cizince) a odpovědět na otázku *Co je vlastně Zařízení pro děti-cizince, jaké plní funkce a co dětem-cizincům poskytuje?*

V daném případě byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu, jelikož předmětem zkoumání je *instituce* (Zařízení pro děti-cizince). Pokusím se ji v interpretační části podrobněji přiblížit ve formě případové studie jako výzkumného designu. V pedagogických vědách podobně jako v ostatních společenských disciplínách patří případová studie k základním výzkumným designům.¹⁹⁵ Tato forma výzkumného designu je obvyklá zejména při hledání odpovědí na otázky jak, za jakých podmínek efektivně

¹⁹⁴ § 14 odst. 14 vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

¹⁹⁵ ŠVARŤÍČEK, Roman; aj. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. I. vydání.* Praha: Portál, 2007, s. 96-97.

pracují vzdělávací zařízení nebo proč dochází k určitým pedagogickým jevům a jaké další dopady tyto fenomény způsobují.¹⁹⁶

Výzkumem je sledováno to, co bylo položeno v první základní otázce: *Co je vlastně Zařízení pro děti-cizince, jaké plní funkce a co dětem-cizincům poskytuje?*

Pro záměrný výběr předmětu výzkumu (Zařízení pro děti-cizince) jsem se rozhodla, protože se jedná o reprezentativní a jediný případ, který odpovídá cíli výzkumu.¹⁹⁷

Co se týká sběru dat u případové studie, tak podstatou je především sběr dat v reálném prostředí výskytu případu.¹⁹⁸ V případových studiích se běžně využívají metody sběru dat jakými jsou například např. dotazníky, rozhovory, všechny formy pozorování i analýza klíčových dokumentů aj.¹⁹⁹ Pro výzkum jsem zvolila jako metodu sběru dat analýzu dostupných klíčových dokumentů, které jsem ve spolupráci se zařízením měla k dispozici. Dále byla během výzkumu použita metoda nepřímého pozorování (vzhledem k citlivosti přístupu k dané cílové skupině dětí-cizinců a také z toho důvodu, že nejsem součástí této instituce). Při mém snažení proniknout do daného výzkumného problému zvenčí mi průvodcem při všech těchto činnostech byla jako klíčová osoba ředitelka zařízení, dále pedagogičtí pracovníci, kteří mi vše o pedagogické činnosti zařízení trpělivě a podrobně vysvětlili. Během provádění výzkumu jsem postupovala plně v souladu s pravidly etiky, mlčenlivosti a anonymity aktérů výzkumu. Během výzkumu jsem postupně analyzovala především dostupné výroční zprávy zařízení, zápisky z rozhovorů s ředitelkou a pedagogickými pracovníky zařízení, vlastní poznámky pořízené během pozorování, zdroje dostupné z internetu, literaturu, právní normy aj.

Cílem kvalitativního výzkumu formou případové studie byla snaha deskriptivně-analytickým přístupem odhalit a co neuceleněji popsat předmět zkoumání (Zařízení pro děti-cizince) a odpovědět na otázku, kterou jsem si položila ve výzkumné záměru. *Co je vlastně Zařízení pro děti-cizince, jaké plní funkce a co dětem-cizincům poskytuje?*

3.2 Zpracování a interpretace výsledků výzkumu

Zařízení pro děti-cizince - vznik

¹⁹⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman; aj. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vydání.* Praha: Portál, 2007, s. 101.

¹⁹⁷ SKUTIL, Martin; aj. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu. 1. vydání.* Praha: Portál, 2011, s. 73.

¹⁹⁸ MERRIAM, S. B. *Case Study Research in Education. A Qualitative Approach.* San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1988 In ŠVAŘÍČEK, Roman, aj. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vydání.* Praha: Portál, 2007, s. 292.

¹⁹⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman, aj. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vydání.* Praha: Portál, 2007, s. 293.

Dne 1. listopadu 2003 byl Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále též „MŠMT“) administrativně zřízen Diagnostický ústav pro děti–cizince se sídlem Radlická 30, Praha 5, který byl následně zařazen do systému škol a školských zařízení. Diagnostický ústav pro děti–cizince začal fungovat k 15. červnu 2004. Vzhledem k nezbytné rekonstrukci budovy sídla zařízení byla přijata opatření k zajištění provozu v prozatímních prostorách Modré školy, Kupeckého 576, Praha 4 – Háje.²⁰⁰

V září 2004 začal fungovat Dětský domov se školou a Výchovný ústav pro děti–cizince Permon v obci Hříměždice-Vestec, okr. Příbram. Diagnostický ústav se po rekonstrukci a stavebních úpravách dne 2. září 2007 přestěhoval zpět na adresu Radlická 30, Praha 5 (dnešní současné sídlo zařízení). V prostorách na adrese Kupeckého 576, Praha 4 od 2. září 2007 nově vzniklo oddělení pro studenty, kteří navštěvují střední či vysoké školy v Praze nebo blízkém okolí.²⁰¹

Systematické návštěvy Veřejného ochránce práv v zařízení v areálu Permon odhalily dle zprávy Veřejného ochránce práv špatné zacházení s dětmi, tristní životní podmínky a nezákonnou praxi ze strany vedení zařízení... Děti trpěly nedostatkem soukromí, v rozporu se zákonem o výkonu ústavní a ochranné výchovy byl v některých částech zařízení instalován a fungoval kamerový systém, byla zde užívána nezákonná a nepřijatelná praxe umístování dětí na izolaci... V zařízení bylo vyšetřováno několik sexuálních deliktů, přičemž oběti a pachatelé (v obou případech děti) byli nadále ponecháni v běžném kontaktu... Ředitel zařízení v řadě případů v rozporu se zákonem rozhodoval o tom, kde a jak se bude dítě vzdělávat, přestože takové rozhodnutí náleží jen zákonným zástupcům... Děti v zařízení byly demotivovány, chyběl jim sociální kontakt i odborná péče a výchovné problémy tak eskalovaly... Zařízení bylo zřízeno, aby poskytovalo péči zejména dětem–cizincům bez doprovodu, které pocházejí z kulturně odlišného prostředí, nemluví česky a mnohdy jsou traumatizovány minulostí... Skutečnost je však byla taková, že podstatnou část tvořily převážně děti ze Slovenska, případně děti, které sice formálně měly cizinecký status, ale netrpěly jazykovou bariérou a v České republice pobývaly dlouhodobě... Tyto jazykově i kulturně integrované děti nemají dle názoru Veřejného ochránce práv být v zařízení pro cizince, ale v běžných školských zařízeních pro české děti... Zmiňovaná skupina dětí v Permonu byla izolována od běžné

²⁰⁰ Srov. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI–CIZINCE. Diagnostický ústav, středisko výchovné péče a základní škola [online]. cit. [2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

²⁰¹ Srov. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI–CIZINCE. Diagnostický ústav, středisko výchovné péče a základní škola [online]. cit. [2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

společnosti, ale vzhledem k tomu, jde o jediné zařízení pro děti-cizince v České republice (na rozdíl od sítě školských zařízení), bylo ohroženo i zachování jejich kontaktů s rodinou... Na tento nevyhovující stav a ztrátu původní koncepce upozorňoval ombudsman ministerstva už v roce 2008... Zařízení sice přijalo řadu opatření, některá ze zásadních pochybení však napravena nebyla ani prostřednictvím zřizovatele – MŠMT... Nečinnost ze strany ministerstva shledal Veřejný ochránce práv za závažnou i proto, že jde o orgán zodpovědný za celkovou koncepci péče o děti-cizince.²⁰² Dne 31. srpna 2012 došlo ze strany zřizovatele MŠMT ke zrušení tří součástí zařízení, které se nacházely v areálu Permon, v obci Hříměždice-Vestec, okr. Příbram. Jednalo se o dětský domov se školou, výchovný ústav a praktickou školu.

Děti-cizinci s uloženou ústavní či ochrannou výchovou, které pobývaly v areálu Permon, byly na základě podnětu diagnostického ústavu zařízení přemístěny do jiných zařízení ústavní péče, popř. svěřeny do zpět péče jejich zákonných zástupců či jiných pečujících osob. Jednalo se o ty děti, o které se rodiče nemohli postarat, děti s výchovnými problémy a děti částečně nebo zcela integrované. Zařízení pro děti-cizince se od uzavření zmíněných součástí postupně navrácí k původní koncepci, pro kterou bylo původně zřízeno, tedy poskytovat veškeré zaopatření zejména nezletilým bez doprovodu.

Zařízení pro děti-cizince - charakteristika a oblast činnosti²⁰³

Zařízení pro děti-cizince (diagnostický ústav, základní škola a středisko výchovné péče) je školská instituce vykonávající svoji činnost v síti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, s územní působností pro celou Českou republiku a nepodléhá územní působnosti diagnostických ústavů.²⁰⁴ Zařízení pro děti-cizince je příspěvkovou organizací MŠMT s právní subjektivitou.

Činnost zařízení je upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, zákonem č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-

²⁰² VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. OMBUDSMAN. *Stížnosti na úřady. Sankce. Sankce proti MŠMT. Špatné zacházení v zařízení pro děti-cizince. Škola* [online]. cit. [2014-03-06]. Dostupné z: <<http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/sankce/sankce-proti-msmt-spatne-zachazeni-v-zarizeni-pro-deti-cizince/>>.

²⁰³ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. Diagnostický ústav, středisko výchovné péče a základní škola [online]. cit. [2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#charakteristika_zarizeni>.

²⁰⁴ § 14 odst. 14 vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

právní ochraně dětí, dále vyhláškou č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, aj.

Hlavní náplní a úkolem Zařízení pro děti-cizince je poskytování plného přímého zaopatření pouze dětem-cizincům, která je obdobná péči poskytované českým dětem v obdobných zařízeních. Důraz je především kladen na integraci dětí-cizinců v České republice při zachování, pochopení a respektování jejich sociálních, etnických, kulturně-historických a náboženských zvyklostí. Do zařízení jsou umisťovány děti-cizinci ve věku od 3 do 18 let, s možností prodloužené péče do doby ukončení přípravy na povolání (do 26 roků). Nezaopatřením zletilým cizincům zařízení poskytuje péči dle podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením.²⁰⁵ Zařízení tedy poskytuje veškerou celodenní péči a plné zaopatření pouze dětem s cizí státní příslušností.

První skupinu tvoří děti-cizinci, které byly nalezeny na území České republiky bez doprovodu rodičů či jiných zákonných zástupců (nezletilí bez doprovodu).

Druhou skupinu tvoří děti-cizinci, které pobývají na území České republiky se svými rodiči, avšak v jejich případě sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí shledaly důvodným podat návrh na jejich umístění do ústavní péče. Uvedené děti-cizinci jsou zpravidla, po ukončení diagnostické části v diagnostickém ústavu, následně vřazeny do systémů českých školských zařízení. Pokud dochází k obnovení narušených sociálních vazeb s rodinou, je dítě-cizinec navraceno zpět do péče rodiny.

Zařízení zajišťuje všem dětem-cizincům zdravotní péči v plném rozsahu, kterou provádí obvodní pediatr. Zdravotní péče zahrnuje vstupní vyšetření, lékařskou péči po dobu nemoci, dle potřeby doporučení ke specializovaným vyšetřením včetně očkování, aj.

Zařízení rovněž zajišťuje všem dětem-cizincům při všech potřebných úkonech tlumočnické služby.

Každé dítě-cizinec je do zařízení přijato na základě soudního rozhodnutí o předběžném opatření nebo o nařízení ústavní či ochranné výchovy. Co se týká oblasti služeb poskytovaných zařízením na úseku střediska výchovné péče (s cílem řešit integrační, socializační, rodinné a výchovné problémy), jsou děti-cizinci přijímány na základě žádosti zákonných zástupců, školských zařízení, případně orgánů činných v trestním řízení.

²⁰⁵ Srov. § 2 odst. 6 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

Zařízení plní úkoly *diagnostické (sociální diagnostika, pedagogická a speciálně-pedagogická diagnostika, psychologická diagnostika, zdravotní diagnostika), výchovné, vzdělávací, sociálně preventivní a terapeutické*, v případě nutnosti za účasti tlumočníka.²⁰⁶ V rámci pedagogicko-diagnostických úkolů odborní zaměstnanci zařízení zjišťují úroveň dosažených znalostí, dovedností a schopností dítěte-cizince, dále míru jeho znalostí českého jazyka a jeho sociálně kulturní úroveň.²⁰⁷ V rámci výchovně-vzdělávací činnosti zřizovatel MŠMT zajišťuje dětem-cizincům předškolní, základní nebo střední vzdělávání, a to podle míry jejich rozumových a jazykových schopností. Výuka v první řadě směřuje k prohlubování znalostí českého jazyka. Terapeutická činnost se provádí například formou individuálních konzultací zaměřených na zklidnění dítěte-cizince, odbourávání úzkostí a traumat, posilování pocitu jistoty a bezpečí. Terapeutická činnost by měla směřovat k sebeuvědomění dítěte-cizince a rozvoji jeho osobnosti. Terapeutickými postupy se usiluje o adaptaci na systém výchovné péče v zařízení, k vytváření vztahů k ostatním dětem v rámci zařízení i mimo něj. Dítě-cizinec je postupně připravováno na poznávání osobních perspektiv po ukončení pobytu v zařízení, podle potřeby i následný samostatný život v zemi původu, popřípadě v jiné zemi.²⁰⁸ Vzniklé výchovné problémy či výskyt sociálně-patologických jevů v zařízení řeší speciální pedagog-etoped a psycholog podle potřeby ve spolupráci s terapeutickými komunitami a odborníky, vše za přítomnosti tlumočnicků.

V souladu s prováděcím právním předpisem,²⁰⁹ který upravuje podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních podle zákona č. 109/2002 Sb. zařízení sepisuje u každého dítěte-cizince *komplexní diagnostickou zprávu*. Součástí této souhrnné zprávy jsou závěrečná stanoviska jednotlivých odborných pracovníků zařízení (psychologa, speciálního pedagoga-etopeda, pedagogického pracovníka školy nebo třídy zřízené jako součást diagnostického ústavu)... Zpráva obsahuje popis celkového stavu dítěte-cizince *informace o zdravotním stavu* (lékařská zpráva vyšetřujícího lékaře zařízení), *zjištěné identifikační údaje o dítěti-cizinci* (jméno, příjmení, datum narození, místo narození, místo trvalého pobytu, příp. posledního pobytu v cizině), *popis sociální anamnézy* a *doporučení* zpracovaná na základě výsledků psychologického vyšetření a výsledků výchovně vzdělávacích činností... Zpráva dále obsahuje *hodnocení* schopnosti

²⁰⁶ Srov. § 13 odst. 1 vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

²⁰⁷ Srov. § 13 odst. 2 vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

²⁰⁸ Srov. § 13 odst. 4 a 5 vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

²⁰⁹ Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

adaptace dítěte-cizince, míra jeho sebevědomí, schopnosti jeho sebehodnocení, volní vlastnosti, společenské a pracovní návyky, vztah k rodině a blízkým osobám, vztah k autoritám, vrstevníkům a ostatním dětem, informace o znalostech a dovednostech, chování ve škole, postavení ve skupině, zvláštnostech a chování v zátěžových situacích a při zvládání konfliktů, jeho zájmy.²¹⁰

Děti-cizinci, které nedosáhly základního vzdělání nebo základů vzdělání, zařízení zajišťuje vzdělávání podle příslušného vzdělávacího programu.²¹¹ Při zařízení pro děti-cizince je zřízena *základní devítiletá škola*. Všechny děti-cizinci navštěvují školu, která odpovídá jejich věku, předchozímu stupni vzdělání v zemi původu a stupni jazykové bariéry.

V diagnostickém ústavu zařízení je dále zřízena *diagnostická třída* pro děti starší 15 let s ukončenou povinnou školní docházkou, ve které je zajišťována příprava dětí na jejich budoucí povolání či studium na střední škole.²¹²

V diagnostickém ústavu zařízení je ustanovena výchovná skupina *Studentské oddělení Háje* pro účely péče o děti-cizince, jimž je nezbytné zajistit dokončení studia např. na středních školách a učilištích či vysoké škole.²¹³

Získané statistické údaje o nezletilých bez doprovodu nejsou objektivní. Zařízení eviduje všechny děti-cizince, které jsou svěřeny do jeho péče, nejen nezletilé bez doprovodu. Dostupné byly pouze statistické údaje v letech 2004-2013. Tyto statistické údaje zahrnují všechny kategorie dětí-cizinců, které mělo zařízení v tomto období ve své péči. V budoucnosti by bylo potřebné sběr dat, konkrétně o nezletilých bez doprovodu, a jejich sdílení na národní, evropské a mezinárodní úrovni zkvalitnit.²¹⁴

Pracovníci zařízení jsou pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci, kteří splňují zákonem stanovené předpoklady a bezúhonnost, přičemž pedagogičtí pracovníci musí splňovat předpoklad psychické způsobilosti.²¹⁵ Pedagogičtí pracovníci jsou převážně vysokoškolsky vzdělaní v oboru speciální pedagogika, etopedie, učitelství jednotlivých předmětů, vychovatelství a psychologie. Na úrovni bakalářského či středoškolského vzdělání pak v oboru vychovatelství. Zařízení podporuje další vzdělávání pedagogických i

²¹⁰ Srov. § 13 odst. 6 vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

²¹¹ Srov. § 3 odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

²¹² Srov. § 11 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

²¹³ Srov. § 9 odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

²¹⁴ viz. Tabulka č. I-III, graf č. II, III.

²¹⁵ Srov. § 18 a § 19 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

nepedagogických pracovníků, a to zejména s ohledem na získání či rozšíření kvalifikace v jednotlivých profesních oborech. Všichni pedagogičtí pracovníci pravidelně absolvují kurz první pomoci a pravidelná školení k bezpečnosti práce. Výběrově jsou zaměstnanci vysíláni k účasti na seminářích akreditovaných MŠMT a dalších vzdělávacích akcích doporučených zaměstnavatelem. Individuálně si jednotliví pracovníci rozšiřují jazykové kompetence, které jsou velmi žádoucí při práci s dětmi-cizinci.

Přehled pracovníků zařízení – stav ke dni 31. srpna 2013

1x	ředitelka
3x	psycholog
4x	pedagog
3x	asistent pedagoga
3x	speciální pedagog
1x	sociální pracovník
17x	ostatní personál

Zdroj: Zařízení pro děti cizince 2012/2013

Diagnostický ústav²¹⁶

Uzavření areálu Permon v obci Hříměždice, okr. Příbram, k němuž došlo k 31. srpnu 2012, zapříčinilo i ukončení činnosti dětského domova se školou, výchovného ústavu a praktické školy. Celé zařízení prošlo rozsáhlou reorganizací s dopady na celkové snížení počtu pracovníků a radikální ponížení finančního rozpočtu. Diagnostický ústav má v současné době sídlo v Praze 5, ul. Radlická 30 a jeho uváděná kapacita je 30 lůžek. Diagnostický ústav plní v souladu s potřebami dítěte-cizince úkoly diagnostické, vzdělávací, výchovné, preventivní a terapeutické.²¹⁷ Pobyt v diagnostickém ústavu, v rámci provádění diagnostických úkonů, činí zpravidla 3 týdny a nepřesahuje 8 týdnů. Úsek diagnostiky pravidelně provádí komplexní diagnostiku (sociální diagnostiku, pedagogickou a speciálně-pedagogickou diagnostiku, psychologickou diagnostiku a zdravotní diagnostiku), za účasti tlumočnicků. Zařízení rovněž provádí terapeutickou činnost s dětmi-cizinci a jejich rodinami, pokud jsou na území. Úsek diagnostiky spolupracuje při svých činnostech zejména s odbornými lékaři (pediatry, psychiatry, neurology aj.), s dětskými psychiatrickými klinikami, orgány sociálně-právní ochrany dětí, soudy, pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče a neziskovými organizacemi.

²¹⁶ Srov. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

²¹⁷ Srov. ust. § 5 odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

Součástí diagnostického ústavu je základní devítiletá škola (pro děti-cizince které neabsolvovaly základní vzdělání nebo jej doposud neukončily) a diagnostická třída při diagnostickém ústavu (pro ty děti-cizince starší 15 let, které mají ukončené základní vzdělání, připravují se ke studiu na střední školy nebo střední odborná učiliště a pro jazykovou bariéru, příp. nedostatečnou integraci je nelze prozatím do sítě českého školství zařadit). Pro všechny děti-cizince předtím umístěné ve zrušených částech zařízení v areálu Permon bylo nutné ze strany zařízení nalézt nejvhodnější řešení pro jejich přemístění. Některé děti-cizinci byly přemístěny do ústavní péče jiných vhodných školských zařízení, pokud měly dostatečnou znalost českého jazyka a již byly v České republice integrovány. Ostatní děti-cizinci, které tyto podmínky nesplňovaly, byly zařazeny na oddělení pro dlouhodobý pobyt, které je součástí diagnostického ústavu při zařízení. Tyto děti-cizinci nadále navštěvují základní devítiletou školu anebo diagnostickou třídu. Největší počet těchto dětí-cizinců tvoří právě nezletilí bez doprovodu. V rámci integračního procesu pro děti-cizince pobývající dlouhodobě v zařízení probíhá od dubna 2013 tzv. “socializační program“ zaměřený na přípravu pro samostatný život, orientaci v českém prostředí, studium mimo zařízení apod. Socializační program probíhá formou pravidelných setkání mezi dětmi-cizinci a jednotlivými odbornými pracovníky (etoped, psycholog, vedoucí vychovatel a sociální pracovníce) cca 3x týdně, včetně nácviku praktických činností a dovedností o víkendů. Pravidelně každé pondělí probíhají v rámci diagnostického ústavu komunitní setkání všech dětí s pedagogickými pracovníky.

Činnost zařízení je postavena na týmové práci všech zaměstnanců. Pravidelně se provádějí porady zaměstnanců diagnostického ústavu s ostatními úseky zařízení (středisko výchovné péče a studentské oddělení). Rovněž probíhají pravidelná komunitní setkání metodických sdružení pracovníků na všech úsecích zařízení (úsek diagnostiky, vzdělávání a výchovy). V rámci spolupráce dochází k užšímu setkávání týmu diagnostického ústavu s týmem na úseku výchovy střediska výchovné péče.

Diagnostický ústav nedisponuje žádným sportovištěm. Tělesná výchova všech dětí tak prozatím probíhá v pronajaté tělocvičně nedaleké základní školy. Diagnostický ústav využívá také tělocvičnu a sportovní hřiště v areálu Modré školy na Praze 4 – Háji. Sportovní aktivity jsou dále realizovány formou různých in-doorových či out-doorových aktivit, např. cyklistikou, bruslení na in-line bruslích, aj.

Pracovníci diagnostického ústavu se snaží, ve spolupráci s neziskovými organizacemi, efektivně organizovat volný čas dětí-cizinců. Při diagnostickém ústavu

zařízení (dle výroční zprávy za školní rok 2012/2013) byly pořádány například tyto volnočasové a vzdělávací aktivity: pravidelná návštěva zápasů fotbalového klubu AC Sparta Praha, fotbalový turnaj Soccerday, dětský den na golfovém hřišti v Golf Resort Black Bridge - Dolní Počernice, africké léto v Botanické zahradě v Praze, představení v domově seniorů, prohlídka výcvikového centra posádek letadel Českých aerolinií na letišti Václava Havla, exkurze do České televize, hip hop dance a street dance (taneční workshop), návštěvy kina Lucerna, oslava MDŽ spojená s módní přehlídkou, ochutnávkou netradičních pokrmů a přednáškou, jak se MDŽ slaví ve světě, refufest na Kampě (stánek Zařízení pro děti-cizince a prodej vlastních výrobků dětí), módní přehlídka (dívky předváděly tradiční oblečení své země původu), multikulturní oslava Nového lunárního roku 2013, beach volejbalový turnaj ve Sport centru Nové Butovice, oslava kurdského svátků Newroz na Karlově náměstí, mezinárodní veletrh pracovních příležitostí na Výstavišti Praha, pravidelná návštěva basketbalových zápasů USK Praha, pravidelné koupaní na koupališti v Motole, pravidelné návštěvy bowlingu na Praze 5, návštěvy stálých expozic Národního muzea, vánoční trhy na Staroměstském náměstí, velikonoční trhy na Staroměstském náměstí, návštěva Technického muzea, návštěva Free Festu Troja, návštěvy stanice mladých přírodovědců, návštěva muzea PČR, Vojenského muzea, výlet na běžkách, návštěva výstavy "Lodě na Vodě", pouliční festival "Svět Hudby United Islands, výlety na kolech, výlety na in-line bruslích, pravidelné návštěvy kin, koncertů a výstav aj.

Základní škola při diagnostickém ústavu²¹⁸

Součástí diagnostického ústavu je *základní devítiletá škola* (I. a II. stupně), pro děti-cizince, které nemají ukončený základní stupeň vzdělání. Celková kapacita základní školy je 18 žáků. Zápis k povinné školní docházce se neprovádí. Vzdělávání v základní škole je od 1. září 2007 realizováno podle školního vzdělávacího programu „Různé děti, různé země, jedna škola“, s navýšeným počtem hodin českého jazyka, který byl vypracován v souladu s Rámcově vzdělávacím programem pro základní školy. Vzdělávání vychází rovněž z ustanovení § 16 odst. 4 zákona školského zákona, na základě kterého jsou děti-cizinci žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Obsah, metody a organizace výuky ve třídách jsou přizpůsobeny především potřebám vycházejícím z diagnostiky dětí-cizinců. Učební osnovy nejsou závazné, mají pouze srovnávací charakter a respektují

²¹⁸ Srov. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>

individuální zvláštnosti každého žáka. Výsledkem diagnostické a vzdělávací činnosti je vypracování *individuálního vzdělávacího plánu* se zaměřením na intenzivní výuku českého jazyka, prohlubování sociokulturního rozhledu, všeobecných znalostí a přípravu na následnou integraci dětí-cizinců do systému českého školství mimo zařízení. Individuální vzdělávací plán je podkladem pro komplexní závěrečnou zprávu o dítěti-cizinci. Zařazení dítěte-cizince do příslušné třídy základní školy zabezpečí vedoucí školy. Uskutečňuje se tak na základě doporučení diagnostické porady v souladu s posuzovanými věkovými a intelektovými kritérii dítěte-cizince a aktuálními kapacitními možnostmi. Na základě vstupní školní diagnostické zprávy, doporučení psychologa a speciálního pedagoga-etopeda je dítě-cizinec v průběhu 3 týdnů, ode dne přijetí do diagnostického ústavu zařízení, vřazeno do vhodného ročníku základní školy. Začlenění dítěte-cizince do příslušné třídy provádí třídní učitel. Vzdělávání na základní škole v současné době probíhá ve dvou třídách. V 1. třídě jsou vzděláváni žáci v I. stupni (na úrovni 1.-5.ročníku základní školy). Ve 2. třídě jsou vzděláváni žáci v II. stupni (na úrovni 6.-9.ročníku základní školy). Maximální počet žáků v jednotlivé třídě je 8 dětí. Při zvýšeném počtu žáků ve třídě dochází k dočasnému operativnímu přemístění do třídy s nižším počtem žáků, s ohledem na jejich individuální vzdělávací potřeby. Učitelé jsou v základní škole celkem 3-4 a v jednotlivých třídách vyučují podle dosažené aprobace. Ve škole je také k dispozici výchovný poradce a školní metodik prevence. Při výuce je kladen důraz na zvýšený počet vyučovacích hodin českého jazyka. Dle učebních osnov činí počet vyučovacích hodin českého jazyka zajišťovaných zařízením pro žáka 1.-2. třídy 10 hodin týdně, pro žáka 3.-5. třídy 9 hodin týdně a pro žáka 6.-9. třídy 7 hodin týdně. S výukou dítěte-cizince, při rozsáhlé jazykové bariéře, začíná vyučující českého jazyka za pomoci obrázků (piktogramů) a možnou kombinací cizího světového jazyka (např. anglického). Dle vyjádření pedagogických pracovníků zařízení dělají děti-cizinci v krátkém časovém období v jazykové výuce velké pokroky a zhruba během půl roku jsou schopné, až na výjimky, porozumět vyučované látce v dostatečné míře. Nejlépe se do školního procesu adaptují asijské děti, které mají dobré studijní návyky a děti evropské. Naopak děti z výrazně odlišného sociokulturního prostředí mívají problémy s postupnou adaptací na české školní prostředí. Během vyučování učitelé přistupují k metodě pomoci. Děti, které se učí a reagují rychleji, pomáhají při řešení svěřených úkolů během výuky slabším dětem. Tato metoda posiluje mezi dětmi především formu spolupráce. Pokud dítě-cizinec nezvládne požadovaný obsah výukové látky v příslušném ročníku, není klasifikováno a ročník

opakuje. Každému dítěti-cizinci je vypracováno *"Doporučení dalšího rozvoje dítěte po opuštění diagnostického ústavu"*, ve kterém jsou podrobně rozebrány jeho vzdělávací potřeby, osobní studijní předpoklady a nároky na další rozvoj. Třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem (etopedem) s dítětem-cizincem, za účasti tlumočnicka, vzájemně participují na výběru vhodné střední školy či odborného učiliště pro další studium. Podle potřeby jsou děti-cizinci individuálně připravovány k vykonání opravných, případně vyrovnávacích zkoušek anebo přijímacích zkoušek na střední školy či odborná učiliště. Učitelé rovněž některým dětem-cizincům pomáhají s doučováním.

Diagnostická třída při diagnostickém ústavu²¹⁹

Vzdělávání v diagnostickém ústavu probíhá vedle základní devítileté školy i v *diagnostické třídě*. Do diagnostické třídy jsou zařazeny ty děti-cizinci, které jsou starší 15 let a mají ukončené povinné základní vzdělání. Na základě vstupní školní diagnostické zprávy je dítě-cizinec v průběhu 3 týdnů, ode dne příjetí do diagnostického ústavu zařízení, vřazeno do diagnostické třídy. Před zařazením do diagnostické třídy zjišťuje diagnostický tým zařízení ve složení ředitel, vedoucí školy, psycholog, speciální pedagog-etoped, vychovatel a učitel úroveň školních znalostí, vědomostí a dovedností, které dítě-cizinec získalo během předchozího vzdělávání. Dále je zjišťováno, jakým vzdělávací režimem dítě-cizinec absolvovalo v zemi původu. Vlivy na předchozí úroveň vzdělání mohou mít původ např. v rozpadu rodiny, zkušenostech s drogovou závislostí, dlouhodobou neúčastí ve školském systému, přechodem z jiného kulturního prostředí, jazykové bariéry, aj. faktorech. Vzdělávání v diagnostické třídě probíhá v jedné třídě. Náplň školního vzdělávacího programu je srovnatelná s učivem 9. třídy základní školy v diagnostickém ústavu. Výsledkem diagnostické a vzdělávací činnosti je vypracování *individuálního vzdělávacího plánu* se zaměřením na intenzivní výuku českého jazyka, prohlubování sociokulturního rozhledu, všeobecných znalostí a přípravu na následnou integraci dětí-cizinců do systému českého školství mimo zařízení. Individuální vzdělávací plán je podkladem pro komplexní závěrečnou zprávu o dítěti-cizinci. Dle učebních osnov činí počet vyučovacích hodin českého jazyka zajišťovaných zařízením pro žáka diagnostické třídy v rozsahu 7 hodin týdně, obdobně jako u žáků 9. třídy II. stupně základní školy při diagnostickém ústavu. Výuku zajišťují učitelé stejně jako v základní škole. Součástí výchovy a vzdělávání, a to nejen v diagnostické třídě zařízení, je intenzivní a průběžná

²¹⁹ Srov. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

příprava k další možné integraci. Každému dítěti-cizinci je vypracováno *"Doporučení dalšího rozvoje dítěte po opuštění diagnostického ústavu"*, ve kterém jsou podrobně rozebrány jeho vzdělávací potřeby, osobní studijní předpoklady a nároky na další rozvoj. Třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem (etopedem) s dítětem-cizincem, za účasti tlumočnicka, vzájemně participují na výběru vhodné střední školy či odborného učiliště pro další studium. Podle potřeby jsou děti-cizinci individuálně připravovány k vykonání opravných, případně vyrovnávacích zkoušek anebo přijímacích zkoušek na střední školy či odborná učiliště. Učitelé rovněž některým dětem-cizincům pomáhají s doučováním.

Studentské oddělení diagnostického ústavu, Praha 4 - Háje²²⁰

Studentské oddělení diagnostického ústavu zařízení se nachází v Praze 4 – Hájích, ul. Kupeckého 576 (areál Modré školy). Zde jsou k dlouhodobému pobytu ubytováni některé děti-cizinci starší 15 let, které studují střední školy, střední odborná učiliště, případně vysoké školy a připravují se na výkon povolání. Každému dítěti-cizinci studentského oddělení je, ve spolupráci s příslušnou navštěvovanou školou, také vypracován individuální vzdělávací plán, který je pravidelně kontrolován a vyhodnocován. Vychovatelé studentského oddělení jsou v průběhu školního roku v kontaktu se zástupci jednotlivých škol, kde děti-cizinci studují. Dochází k užší spolupráci s pedagogy těchto škol, zejména v oblasti optimalizace vzdělávání, v oblasti mimoškolní činnosti a dalších akcí škol. Zařízení se zaměřuje v sekci studentského oddělení na podporu ve studiu jednotlivých studentů a přípravu na jejich samostatný život po ukončení přípravy na povolání. V rámci dlouholeté spolupráce s neziskovými organizacemi je podle potřeby zajištěna nadstandardní výuka ve zdokonalování českého jazyka pro středoškolské a vysokoškolské studenty. Pokud dítě-cizinec pokračuje ve studiu, může ředitel zařízení rozhodnout o jeho setrvání v tomto zařízení i po dosažení 18 let věku a zařízení s ním uzavře smlouvu o prodloužení pobytu do ukončení přípravy na povolání.²²¹

Do odchodu ze zařízení jsou mladí cizinci stále v systému ústavní péče a z tohoto důvodu zařízení ve spolupráci s nestátními a neziskovými organizacemi pořádá aktivity,

²²⁰ Srov. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

²²¹ § 24 odst. 4 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy (...).

kteří by měly rozšířit a zkvalitnit péči za účelem jejich informovanosti a případnému snížení rizik spojených s jejich odchodem.²²² Mezi tyto aktivity patří především:

- **Workshopy**²²³ - odborné semináře, které jsou určeny pro nezletilé bez doprovodu, jež jsou doposud svěřeny do ústavní výchovy zařízení a svým věkem se blíží dosažení zletilosti. Sociální pracovník a právník názornou formou, za asistence tlumočnicka, na seminářích přibližují nezletilým bez doprovodu oblast pracovního práva, zdravotního a sociálního pojištění, zdravotní péče, hledání bydlení apod. Workshopy jsou zaměřeny na odchod ze zařízení a dále na kurz tzv. pracovního minima.
- **Individuální plány**²²⁴ - sociální pracovníce vytvoří pro nezletilého bez doprovodu individuální plán, který vychází z jeho individuálních potřeb, osobní situace a navrhuje možnosti, které se pro jedince nabízejí v oblasti bydlení, budoucího zaměstnání, dalšího vzdělávání apod.
- **Individuální asistence**²²⁵ - vzhledem k tomu, že u nezletilého bez doprovodu absentuje rodina, zázemí a bezpečné sociální sítě, sociální pracovník mu poskytuje asistenci spočívající v pomoci s běžnými životními situacemi v českém prostředí. Například poradenství a konzultace v oblasti trhu práce, zdravotního a sociálního pojištění, jednání s úřady, aj.
- **Dům na půl cesty**²²⁶ - provozuje OPU od 1. března 2008. Tato sociální služba pomáhá řešit mezeru v systému péče o nezletilé bez doprovodu, kteří opouští zařízení. I když jsou tyto tzv. mladí dospělí (ve věku od 18 do 26 let) po odchodu ze zařízení již částečně integrováni (mají vyřešen pobytový status, studují často střední školu a ovládají český jazyk na komunikační úrovni), nemají žádné zázemí ani dovednosti a zkušenosti potřebné pro vlastní samostatný život. Aby jejich započatá integrace nebyla ohrožena, je nutné jim poskytnout v počátcích samostatného života pomoc a asistenci. Z tohoto důvodu bylo vytvořeno bezpečné zázemí a prostor, kde by tohoto

²²² Srov. KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

²²³ Srov. KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

²²⁴ Srov. KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

²²⁵ Srov. KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

²²⁶ ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Co nabízíme, sociální poradenství a integrace, sociální služby, dům na půl cesty*. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/socialni-poradenstvi-a-integrace/socialni-sluzby/dum-na-pul-cesty/podrobne-informace/>>.

cíle, díky systematické práci s mladistvými, mělo být dosaženo. V rámci jednoročního pobytu v této službě si jedinec osvojí dovednosti a schopnosti vedoucí k jeho plné integraci.

Středisko výchovné péče²²⁷

Středisko výchovné péče poskytuje v rámci Zařízení pro děti-cizince ambulantní péči dětem-cizincům s výchovnými a socializačními problémy. Sídlo střediska je v Praze 4 - Háje, ul. Kupeckého 576 (areál Modré školy). Nezletilí bez doprovodu nevyužívají služeb střediska výchovné péče, neboť všechny komplexní služby jsou jim poskytovány v diagnostickém ústavu. Děti-cizinci všech věkových kategorií jsou k výchovné péči nejvíce přijímány na základě žádosti zákonných zástupců, na doporučení školy, kterou problémové dítě navštěvuje, na doporučení nejrůznějších státních institucí a zařízení. Okruhem činností střediska výchovné péče je zpravidla řešení integračních, socializačních, rodinných a výchovných problémů. Základní problematikou, kterou středisko výchovné péče řeší, jsou poruchy chování, absence přijímání autorit, osobní a vztahové problémy, závislosti, asociální projevy, kriminalita, agresivita, záškoláctví, sprayerství, vandalismus aj. V rámci probačních a mediačních opatření jsou problémovým dětem-cizincům nařízeny soudem tzv. "dobrovolné diagnostické pobyty" ambulantní formou. Středisko výchovné péče v těchto případech spolupracuje se úředníky Probační a mediační služby a Státním zastupitelstvím. Dobrovolné diagnostické pobyty jsou zajišťovány těmito programy:

Intenzivní krátkodobý terapeutický program v délce trvání 3 měsíců s frekvencí minimálně 1x týdně. Program zahrnuje komplexní pedagogicko-psychologické a speciálně-pedagogické vyšetření, stanovení individuálního plánu práce s dítětem-cizincem, jeho průběžné vyhodnocování a intenzivní práci s rodinou.

Střednědobý terapeuticko-výchovný program v délce trvání 6 měsíců s frekvencí minimálně 1x za 2 týdny. Program zahrnuje komplexní pedagogicko-psychologické a speciálně-pedagogické vyšetření, stanovení individuálního plánu práce s dítětem-cizincem, jeho průběžné vyhodnocování a dlouhodobou rodinnou terapii, tak jako spolupráci se školou dítěte-cizince dle povahy výchovného problému.

Dlouhodobý terapeuticko-výchovný program v délce trvání jednoho roku s frekvencí minimálně 1x za 2 týdny. Program zahrnuje, kromě základní péče stejné jako u

²²⁷ Srov. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

střednědobého programu, zařazení dítěte-cizince navíc do vrstevnické skupiny (skupinová terapie), včetně poskytování individuální terapie. Všechny formy terapie jsou vedeny v kontextu s výchovným problémem, který se u dítěte-cizince vyskytuje.

Středisko výchovné péče provádí, kromě diagnostických a terapeutických činností, preventivní činnost v oblasti sociálně-patologických jevů v okolí střediska. Středisko se snaží řešit problémy v případech, kdy lze ještě zapojit do spolupráce rodinu a příslušníky nejbližšího sociálního prostředí, jehož je dítě-cizinec součástí. Mezi další činnosti střediska patří metodické vedení učitelů škol, managementu ve školství (ředitelé, zástupci) a spolupráce se školními poradenskými pracovišti (výchovní poradci, školní metodici prevence, školní psychologové, speciální pedagogové, asistenti). Středisko spolupracuje především s odbory sociální péče, pedagogicko-psychologickými poradnami, soudy, Policií České republiky, zdravotnickými zařízeními, krizovými centry, Probační a mediační službou aj. zainteresovanými subjekty. Středisko také plní úlohu nízko-prahového zařízení před umístěním dítěte-cizince do ústavní péče. V případě, že již nelze řešit problematiku v součinnosti s rodinou nebo školou, středisko doporučuje další opatření spočívající v umístění dítěte-cizince do zařízení ústavní anebo ochranné výchovy (diagnostické ústavy, výchovné ústavy, hospitalizace v psychiatrických zařízeních apod.). Po propuštění z této péče pak středisko zajišťuje následnou péči v rámci vřazování dítěte-cizince do pozitivních sociálních poměrů.

Subjekty spolupracující se Zařízením pro děti-cizince

Zařízení pro děti-cizince průběžně spolupracuje *s úřady na úseku státní správy*, které se podílí na práci s dětmi-cizinci. Mezi subjekty, které zastupují státní správu, patří zejména:

- **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky**
 - ✓ zřizovatel Zařízení pro děti-cizince, dále oblast vzdělávání a výchovy;
- **Ministerstvo vnitra České republiky, odbor azylové a migrační politiky**
 - ✓ řízení o udělení mezinárodní ochrany, řízení a udělování pobytových statutů cizinců, odbor prevence kriminality a bezpečnostní politiky, zřizovatel Správy uprchlických zařízení;

- **Policie České republiky (služba cizinecké policie, služba kriminální policie, útvar pro odhalování organizovaného zločinu)**
 - ✓ udělování víz, správní řízení o uložení správního vyhoštění, příp. jeho zrušení, úkony spojené ze zajišťováním cizinců, úkony spojené s prohlášením o mezinárodní ochraně, odhalování obecné a organizované kriminality (obchod s lidmi, převaděči.. aj.);
- **Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky**
 - ✓ orgány sociálně-právní ochrany dětí (institut opatrovníka v řízení o zajištění sociálně-právní ochrany dětí s přihlédnutím k nejlepším zájmům dítěte);
- **Ministerstvo zahraničních věcí České republiky**
 - ✓ spolupráce se Zastupitelskými úřady;
- **Ministerstvo spravedlnosti České republiky**
 - ✓ místně příslušné soudy - rozhodování ve věcech nařízení ústavní nebo ochranné výchovy, rozhodování ve věcech žalob (mezinárodní ochrana, zajištění cizinců, správní vyhoštění, Nejvyšší správní soud (konečná rozhodovací pravomoc);
- **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí**
 - ✓ napomáhá v pátrání po rodinných příslušnících nezletilých bez doprovodu, aj.

Zařízení pro děti-cizince rovněž spolupracuje s nestátními a neziskovými organizacemi, které se podílí na práci s dětmi-cizinci. Mezi tyto subjekty patří zejména:

- **Organizace pro pomoc uprchlíkům**
 - ✓ poskytování právních a poradenských služeb zejména v rámci problematiky azylového a cizineckého zákona, případně jiných právních odvětví, (např. pracovně právní otázky),²²⁸
 - ✓ poskytování sociálních poradenských služeb (např. v oblasti vzdělávání, sociálního zabezpečení, zaměstnanosti, zdravotní péče,

²²⁸ ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. Co nabízíme, sociální poradenství a integrace. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.opu.cz/co-nabizime/pravni-poradenstvi/>>.

při změně rodinné situace, hledání ubytování a individuální asistence,²²⁹

- ✓ poskytování služeb v oblasti sociální práce (workshopy se zaměřením na přípravu vedení samostatného života, individuální plány utvářeny s ohledem na osobní potřeby jednotlivce, dům na půl cesty), aj.,
 - ✓ zajišťování jazykových kurzů zaměřených na výuku českého jazyka.
- **META (sdružení pro příležitosti mladých migrantů)**²³⁰
- ✓ oblast bezplatného poradenství ve vzdělávání,
 - ✓ zprostředkování dobrovolníka při studiu (doučování),
 - ✓ pomoc s přípravou na přijímací zkoušky, aj.
- **Poradna pro integraci (PPI)**²³¹
- ✓ sociální poradenství,
 - ✓ právní poradenství,
 - ✓ pomoc v oblasti vzdělávání (individuální kurzy českého jazyka),
 - ✓ podpora volnočasových aktivit a odborných kvalifikací,
 - ✓ pomoc při hledání zaměstnání a samostatného bydlení.
- **Nadace Olgy Havlové - Výbor dobré vůle (VDV)**²³²
- ✓ děti-cizinci, které prokazují dobré studijní výsledky, dostávají hmotné dary (např. notebooky) a stipendia (příspěvek na vzdělání).
- **Překladačská agentura Skřivánek**²³³
- ✓ tlumočnické a překladačské služby formou sponzorského daru.

²²⁹ ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. Co nabízíme, sociální poradenství a integrace. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/socialni-poradenstvi-a-integrace/>>.

²³⁰ META. Poradenství ve vzdělávání, co nabízíme. [online]. cit. [2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/pic/10-sluzby-pro-cizince-poradenstvi-ve-vzdelavani.aspx?utm_medium=cpc&utm_source=adwords&utm_campaign=Vzdelavani>.

²³¹ PORADNA PRO INTEGRACI. Pro cizince. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://p-p-i.cz/Pro-cizince/>>.

²³² VÝBOR DOBRÉ VŮLE NADACE LOGY HAVLOVÉ. Fond vzdělání. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.vdv.cz/programy/vzdelani/fond-vzdelani/>>.

²³³ SKŘIVÁNEK. Překladačské služby. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.skrivanek.cz/cz/spolecnost/>>.

3.3 Výzkumný závěr

Výše uvedenou případovou studií jsem se pokusila přiblížit předmět zkoumání (Zařízení pro děti-cizince). Jelikož nejsem v pozici zainteresovaného pracovníka zařízení, nebylo možné důkladně proniknout k danému výzkumnému problému. Zjištěným výzkumem bylo zjištěno, že zařízení zajišťuje plné celodenní zaopatření dětem s cizí státní příslušností a plní funkce diagnostické, výchovné, vzdělávací, sociálně preventivní a terapeutické. Zařízení se po reorganizaci potýká s nedostatkem vyškoleného personálu a na stávající personál jsou kladeny nadstandardní pracovní i kvalifikační nároky. Týmová spolupráce všech pracovníků zařízení ovšem funguje na velice dobré úrovni. I přes všechny překážky se kterými se zařízení nedávno potýkalo (zrušení dětského domova se školou a výchovného ústavu) pracovníci vynaložili nadstandardní úsilí při integrování dětí-cizinců ze zrušených částí zařízení do sítě školských a výchovných zařízení. V dalších činnostech zařízení se pracovníci snaží s nadstandardním nasazením uspokojovat potřeby a práva dětí, aby podporovali jejich rozvoj a postupnou integraci do české společnosti v rámci organizačních a dostupných finančních možností. Mezi dětmi-cizinci a pracovníky zařízení dochází k pravidelným schůzkám za účelem vzájemné výměny názorů a poznatků. Zařízení organizuje pro děti-cizince tzv. "socializační programy" které jsou zaměřeny na přípravu pro samostatný život a na studium mimo zařízení. Pro všechny děti zařízení jsou průběžně organizovány i aktivity za účelem nácviku socializačních dovedností. Činnost zařízení se postupně navrácí k původní koncepci, pro kterou bylo zřízeno, tedy komplexní péči o nezletilé bez doprovodu. Nedostatkem, se kterým se zařízení potýká je vhodný prostor pro volnočasové a sportovní aktivity. Velice pozitivně je možné hodnotit spolupráci s neziskovými organizacemi, které pro děti poskytují bezplatné právní, sociální, jazykové služby a volnočasové aktivity. Zařízení pro děti-cizince v rámci dostupných možností plní svůj účel pro který bylo zřízeno. Navzdory tomu u všech dětí (nejen nezletilých bez doprovodu), které žijí dlouhodobě v ústavních zařízeních, nedochází k vytvoření, případně obnovení žádoucích sociálních vazeb, jaké jim může poskytnout jen rodina a přirozené prostředí. Děti tak žijí téměř izolovány mimo realitu běžného prostředí a vytváří si nezdravé pouto k ústavnímu zařízení. To může mít za následek vznik problémů v realitě samostatného života. I po opuštění zařízení mají již dospělí cizinci, kteří byli v ústavní péči, možnost vyhledat pomoc odborníků zařízení či neziskových organizací k nimž si během svého pobytu vybudovali velmi silné sociální vazby.

ZÁVĚR

První kapitola teoretické části diplomové práce přibližuje právní postavení dítěte v migrační situaci. Konkrétním analytickým objektem byly nezletilí bez doprovodu. Ohroženou skupinou dětí se stávají zejména z důvodu nedosažení zletilosti, na území České republiky se nacházejí bez ochrany zákonných zástupců a proto vyžadující speciální péči a pomoc. V jednání s těmito zranitelnými dětmi je obligátní zohlednit především nejlepší zájem dítěte zakotvený v článku 3 Úmluvy o právech dítěte. Nezáleží na tom, v jakém postavení se nezletilý bez doprovodu na území České republiky nachází, neboť bez jakékoli diskriminace a v jeho nejlepším zájmu jsou odpovědné orgány mu zajistit nejprve uspokojení základních životních potřeb, psychologickou, sociální a právní pomoc v souladu s jeho právy. V podstatě první s nimi přichází do styku pracovníci odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra a orgány cizinecké policie. Nezletilým bez doprovodu další péči a ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí a pracovníci Zařízení pro děti-cizince, kteří jsou v dané problematice proškoleni a specializují se na činnost s těmito dětmi. Orgány, které zjistí přítomnost nezletilého bez doprovodu na území České republiky, konají svoji zákonem stanovenou povinnost vyrozumět příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby mohlo být přistoupeno k příslušným opatřením směřujícím k naplnění práv dítěte. Spolupráce mezi těmito orgány probíhá zpravidla bezproblémově a práva dětí jsou při prvotních úkonech v jejich nejlepším zájmu dodržována. Co se týká omezení na osobní svobodě, v rámci represivních opatření ze strany policie, k zajišťování nezletilých bez doprovodu dochází pouze v krajním řešení a jen pokud jsou starší 15 let. O každém zajištění jakéhokoli cizince, bez rozdílu, je neprodleně seznamován Veřejný ochránce práv, což funguje jako velice účinný kontrolní mechanismus nad dodržováním práv nezletilých bez doprovodu. Aby nebyla práva nezletilého bez doprovodu porušena, zajištění, případně jiné omezení na osobní svobodě nesmí překročit nezbytně nutnou dobu a může se k němu přistoupit jen v zákonem stanovených a závažných důvodech. Po provedení nezbytných úkonů, v rámci plnění úkolů policie, je nezletilý bez doprovodu bezodkladně umístěn do náhradní péče, aby nebyl narušen jeho příznivý vývoj a nedošlo ke zhoršení případných traumatizujících zkušeností. Orgány sociálně-právní ochrany dětí navrhují v případě nezletilých bez doprovodu jejich umístění do Zařízení pro děti-cizince. Vzhledem k tomu, že se jedná o jediné vhodné školské zařízení pro výkon ústavní výchovy na území České republiky uzpůsobené pro nezletilé bez doprovodu, každý návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí podaný k místně

příslušnému soudu doporučuje právě Zařízení pro děti-cizince. S jistotou lze tvrdit, že převažují případy nezletilých bez doprovodu, kteří se na území České republiky nachází převážně bez vazeb na příbuzné či blízké osoby a bez doprovodu jiných dospělých osob. V rámci včasného a dočasného řešení se ani jiná alternativa nenabízí, pokud nejsou vyhledáni rodinní příslušníci či jiné vhodné osoby, do jejichž péče by mohl nezletilý bez doprovodu být svěřen. V praxi dočasná péče představuje nařízení ústavní výchovy, která trvá až do dosažení věku zletilosti a tím plynule přechází do trvalého řešení. Kompetentní orgány by měly v těchto případech průběžně hledat vhodnější řešení v podobě náhradní péče pro nezletilé bez doprovodu, např. svěřením dítěte do péče jiné vhodné osoby (pěstounů). K čemuž v praxi, s ohledem na absenci vhodných pečujících osob, nedochází a nezletilým bez doprovodu je vždy nařizována ústavní výchova jako jediná možnost.

Další kapitola teoretické části diplomové práce byla zaměřena na analýzu práva dítěte na vzdělání, všechny formy vzdělání a jeho uskutečňování. Specifický problém tvoří právo na vzdělání u dětí v migrační situaci, respektive nezletilých bez doprovodu. Zejména Úmluva o právech dítěte a Pakt o sociálních, kulturních a hospodářských právech zaručuje nezletilým bez doprovodu rovné možnosti jako všem občanům smluvních států, minimálně ve vztahu k bezplatnému a povinnému základnímu vzdělávání. Nezletilí bez doprovodu mají sociální znevýhodnění, a proto naplňují kritéria vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Jejich sociální znevýhodnění je podmíněno tím, že jsou vzdělávání v Zařízení pro děti-cizince, které vykonává svoji činnost v síti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Metody, obsah a formy vzdělávání jsou podle zkušeností pedagogů Zařízení pro děti-cizince přizpůsobovány individuálním vzdělávacím potřebám a možnostem nezletilých bez doprovodu. První problém na který zprvu narážíme spočívá v jazykové bariéře těchto dětí a v jejich přechodu z odlišného sociokulturního prostředí. Individuálně má každé z těchto dětí odlišné studijní návyky, schopnosti, vědomosti a studijní předpoklady. Dle názoru pedagogů zařízení se děti-cizinci českému jazyku učí velice rychle a navýšený počet hodin českého jazyka v rozpětí 7 - 10 hodin týdně je obecně dostačující. V případě jednotlivců, kteří zvládají výuku českého jazyka pomaleji, učitelé přistupují k doučování. Pozitivně je hodnocena pomoc ze strany neziskových organizací, které zajišťují potřebnou nadstandardní výuku českého jazyka. Takový způsob sice plně nenahradí přímý kontakt s českými dětmi v jejich přirozeném prostředí, ale na druhou stranu nelze dítě-cizince integrovat do běžné školy mezi české děti, pokud český jazyk dostatečně neovládá a souběžně s tím nemá potřebné studijní

předpoklady a návyky. V případě výuky ostatních předmětů, jak již bylo zmíněno, má každé dítě-cizinec jiné studijní předpoklady a návyky a učební látku zvládá jiným tempem. Je téměř nereálné synchronizovat výukové tempo ve třídě s dětmi-cizinci z různých sociokulturních prostředí a proto se učitel věnuje podle aktuální potřeby každému dítěti individuálně dle jeho vzdělávacího plánu a zapojuje do spolupráce ve třídě ty děti-cizince, které pokračují ve výuce rychlejším tempem. Tento přístup posiluje vzájemnou spolupráci mezi dětmi samotnými. Počet dětí ve školní třídě nepřesahuje 8 žáků.

Zařízení pro děti-cizince je popsáno a analyzováno v praktické části diplomové práce a jeho veškerá činnost přímo souvisí s právním postavením nezletilých bez doprovodu a jejich právem na vzdělání a jeho uskutečňování. Zařízení zajišťuje plné celodenní zaopatření dětem s cizí státní příslušností a plní funkce diagnostické, výchovné, vzdělávací, sociálně preventivní a terapeutické. Zařízení se po reorganizaci potýká s nedostatkem vyškoleného personálu a na stávající personál jsou kladeny nadstandardní pracovní i kvalifikační nároky. Týmová spolupráce všech pracovníků zařízení ovšem funguje na velice dobré úrovni. I přes všechny překážky se kterými se zařízení nedávno potýkalo (zrušení dětského domova se školou a výchovného ústavu) pracovníci vynaložili nadstandardní úsilí při integrování dětí-cizinců ze zrušených částí zařízení do sítě školských a výchovných zařízení. V dalších činnostech zařízení se pracovníci snaží s nadstandardním nasazením uspokojovat potřeby a práva dětí, aby podporovali jejich rozvoj a postupnou integraci do české společnosti v rámci organizačních a dostupných finančních možností. Mezi dětmi-cizinci a pracovníky zařízení dochází k pravidelným schůzkám za účelem vzájemné výměny názorů a poznatků. Nedostatkem, se kterým se zařízení potýká je vhodný prostor pro volnočasové a sportovní aktivity. Velice pozitivně je možné hodnotit spolupráci s neziskovými organizacemi, které pro děti poskytují bezplatné právní, sociální, jazykové služby a volnočasové aktivity. Činnost zařízení se postupně navrácí k původní koncepci, pro kterou bylo zřízeno, tedy především komplexní péči o nezletilé bez doprovodu. Navzdory tomu u všech dětí (nejen nezletilých bez doprovodu), které žijí dlouhodobě v ústavních zařízeních, nedochází k vytvoření, případně obnovení žádoucích sociálních vazeb, jaké jim může poskytnout jen rodina a přirozené prostředí. Děti tak žijí téměř izolovány mimo realitu běžného prostředí a vytváří si nezdravé pouto k ústavnímu zařízení. To může mít za následek vznik problémů v realitě samostatného života. I po opuštění zařízení mají již dospělí cizinci, kteří byli v ústavní péči, možnost vyhledat

pomoc odborníků zařízení či neziskových organizací k nimž si během svého pobytu vybudovali velmi silné sociální vazby.

Získané statistické údaje o nezletilých bez doprovodu nejsou zcela objektivní. Zařízení eviduje všechny děti-cizince, které jsou svěřeny do jeho péče, nejen nezletilé bez doprovodu. Dostupné byly pouze statistické údaje v letech 2004-2013. Tyto statistické údaje zahrnují všechny kategorie dětí-cizinců, které mělo zařízení v tomto období ve své péči. V budoucnosti by bylo potřebné sběr dat, konkrétně o nezletilých bez doprovodu, a jejich sdílení na národní, evropské a mezinárodní úrovni zkvalitnit.

K problematice nezletilých bez doprovodu, kteří jsou umístěni do specifického zařízení pro výkon ústavní výchovy, kde je mimo jiné realizováno i jejich vzdělávání a výchova, není v současné době dostatek poznatků. Stále se jedná o neobjektivně prozkoumanou oblast, která by si zcela určitě zasloužila mnohem větší pozornost. Zejména by bylo vhodné nalézat v nejlepším zájmu dítěte řešení v podobě svěřeni nezletilých bez doprovodu do náhradní rodinné péče například trvale usídleným cizincům, kteří by splňovali stanovené předpoklady pro výkon pěstounské péče.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJE

Právní předpisy

Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 6 (2005), *Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin*, CRC/GC2005/6, 1 st September 2006.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 11 (1999), *Plans of action for primary education (article 14 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, UN Doc. E/C.12/1999/4 10th May 1999.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 13 (Twenty-first session, 1999), *The right to education (article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*, UN Doc. E/C.12/1999/10.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv vstoupila v platnost dne 3. září 1953, 1. dodatkový protokol vstoupil v platnost v roce 1954.

Směrnice Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl.

Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003, o právu na sloučení rodiny.

Rezoluce Rady EU z 26. června 1997 o nezletilých osobách bez doprovodu, které jsou příslušníky třetích zemí (97/C221/03).

Všeobecná deklarace lidských práv, schválena jako nezávazný dokument Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948.

Zákon č. 120/1976 Sb., Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte.

Zákon č. 24/2008 Sb. m.s., Úmluva 138 Mezinárodní organizace práce, o nejnižším věku pro vstup do zaměstnání.

Zákon č. 2/1991 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 40/1993 Sb., nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Nález Ústavního soudu ze dne 19.4.2001, sp. zn. IV. ÚS 695/2000.

vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Metodické doporučení MPSV č. 1/2009 k postupu obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při poskytování sociálně-právní ochrany nezletilým cizincům bez doprovodu.

Publikace

ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Grada publishing, a.s., 2011, 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.

ČERMÁK, Michal; ŠPONDROVÁ, Pavla. *Férová škola nediskriminuje*. Brno: Liga lidských práv, 2007, 26 s. ISBN 978-80-903473-3-5.

DAVID, Roman. *Práva dítěte*. 1. vydání Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s. ISBN 80-7182-076-8.

DUFKOVÁ, Kateřina. *Vzdělávání žáků-cizinců na základních školách v Praze*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, katedra speciální pedagogiky. Vedoucí diplomové práce Věra Vojtová.

ELLER, Otakar; JÍLEK, Dalibor. *Rukověť mezinárodního práva*. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, 131 s.

FAJNOROVÁ, Katarína, ŠTEVULOVÁ, Zuzana. *Dieťa alebo dospelý? Ochrana práv cudzincov v konaniach o určenie veku a v konaniach o zaistení*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2013, 122 s. ISBN 978-80-971002-3-0.

GREGER David. *Vzdělanostní nerovnosti v teoretické reflexi*. In: MATĚJŮ, Petr, STRAKOVÁ, Jana. *Nerovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia, 2006, 408 s. ISBN 80-200-1400-4.

HODGIN, Rachel; NEWELL, Peter. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully revised third version*. UNICEF, 2007, 787 s. ISBN 978-92-806-4183-7.

HRADILOVÁ, Jana. *Ústavní právo na vzdělání a jeho promítnutí do zákona o vysokých školách*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra správní vědy a správního práva. Vedoucí bakalářské práce Veronika Kudrová.

JÍLEK, Dalibor. aj. *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, 427 s. ISBN: 978-80-905598-0-6.

JÍLEK, Dalibor; aj. *Studie o právech dítěte*. 1. vydání. Brno: Česko-britská o.p.s., 2011, 282 s. ISBN 978-80-260-0377-9.

KOPULETÁ, Gabriela. *Analýza - postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2009.

<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/analyza-postaveni-a-ochrana-nezletilych-cizincu-bez-doprovodu-v-ceske-republice>.

KRAUS, Blahoslav; SÝKORA, Petr. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 63 s.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUSOVÁ; Lucie., NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, 228 s., ISBN 80-7357-214-1.

KUCHTA, Josef; aj. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, 552 s. ISBN 80-7179-813-4.

LACA, Slavomír. *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 211 s. ISBN 9788087182192.

LUKÁŠEK, Libor. *Mezinárodní právo v komentovaných dokumentech. I. vydání*. Praha: Karolinum, 2011, 470 s. ISBN 978-80-246-1898-2.

MÜHLPACHR, Pavel aj. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 252 s.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vydání druhé, rozšířené a přepracované Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

NOVOTNÁ, Věra.; BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. 3. aktualizované a doplněné vydání* Praha: Linde, 2007, 471 s. ISBN 978-80-86131-72-6.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, nakl. Taurus, 2011, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

PEŠLOVÁ, Lenka. *Práva dítěte-Filozoficko právní analýza problému*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní vědy. Vedoucí diplomové práce Tatiana Machalová.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník. 2. rozš. a přeprac. vyd.* Praha: Portál, 1998, 328 s. ISBN 80-7178-252-1.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. akt. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

PŘENOSILOVÁ, Klára. *Právo na vzdělání. Studentská vědecká a odborná činnost*. Kategorie: magisterské studium. Praha, 2012. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Konzultant Monika Bayerová.

Sborník ze semináře. *Návratová směrnice: vyhoštění, zajištění a soudní přezkum*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, 327 s. ISBN 978-80-904579-3-5.

SKUTIL, Martin; aj. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011, 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR. Ministerstvo vnitra ČR, Praha: vydavatelství Kufr, 2010, 56 s., ISBN 978-80-254-8194-3.

ŠÁMAL, Pavel; aj. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže - komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. 1112 s. ISBN 80-7179-829-0.

ŠVARŤÍČEK, Roman; aj. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOMAN, Aleš. *Právo na vzdělání a diskriminace*. Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno, 2011. Diplomová práce. Vedoucí diplomové práce Dalibor Jílek.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vydání Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VALÍŠOVÁ, Alena; aj. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada publishing, 2011, 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.

Další zdroje

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. *Lidská práva, boj proti diskriminaci-práva dětí*. [online]. cit. [2013-10-15]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=42&subkap=47>>.

META. *Služby pro cizince, kdo jsme?* [online]. cit. [2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/pic/5-meta-kdo-jsme.aspx?utm_medium=cpc&utm_source=adwords&utm_campaign=Meta>.

META. *Poradenství ve vzdělávání, co nabízíme*. [online]. cit. [2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/pic/10-sluzby-pro-cizince-poradenstvi-ve-vzdelavani.aspx?utm_medium=cpc&utm_source=adwords&utm_campaign=Vzdelavani>.

META. *Závěrečná zpráva z průzkumu bariér a potřeb mladých migrantů v jejich přístupu ke vzdělání*. 2007 [online]. cit. [2014-02-05]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/UserFiles/doc/Vyzkumna_zprava_PIC.pdf>.

NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Terciální vzdělávání*. [online]. cit. [2013-02-08]. Dostupné z: <<http://www.nuov.cz/terciarni-vzdelavani>>.

ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Co nabízíme, sociální poradenství a integrace, nezletilí bez doprovodu*. [online]. cit. [2013-09-07]. Dostupné z: <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/socialni-poradenstvi-a-integrace/nezletili-bez-doprovodu/>>.

ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Co nabízíme, sociální poradenství a integrace, sociální služby, dům na půl cesty*. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/socialni-poradenstvi-a-integrace/socialni-sluzby/dum-na-pul-cesty/podrobne-informace/>>.

PORADNA PRO INTEGRACI. *Pro cizince*. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://p-p-i.cz/Pro-cizince/>>.

SKŘIVÁNEK. Překladatelské služby. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.skrivanek.cz/cz/spolecnost/>>.

UNHCR V ČESKÉ REPUBLICE. *Domov. Co všechno děláme. Péče o zranitelné skupiny osob. Nezletilí bez doprovodu a odloučené děti*. [online]. cit. [2013-10-16]. Dostupné z: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/co-vsechno-delame/pece-o-zranitelne-skupiny-osob/nezletili-bez-doprovodu-a-odloucene-deti.html>>.

UNHCR V ČESKÉ REPUBLICE. *Domov. Základní informace. Právní dokumenty. Příručky, doporučení a stanoviska UNHCR*. [online]. cit. [2014-01-25]. Směrnice pro určování nejlepšího zájmu dítěte. Praha: pražská kancelář UNHCR, červen 2008. Dostupné z: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/pravni-dokumenty/prirucky-doporuceni-a-stanoviska-unhcr/smernice-unhcr-k-urcovani-nejlepsiho-zajmu-ditete-2008.html>>.

UNICEF ČESKÁ REPUBLIKA. *Co děláme, práva dětí*. [online]. cit. [2014-03-01]. Dostupné z: <<http://www.unicef.cz/co-delame/kde-pusobime>>.

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. OMBUDSMAN. *Stížnosti na úřady. Sankce. Sankce proti MŠMT. Špatné zacházení v zařízení pro děti-cizince. Škola* [online]. cit. [2014-03-06]. Dostupné z: <<http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/sankce/sankce-proti-msmt-spatne-zachazeni-v-zarizeni-pro-deti-cizince/>>.

VÝBOR DOBRÉ VŮLE NADACE LOGY HAVLOVÉ. *Fond vzdělání*. [online]. cit. [2014-02-19]. Dostupné z: <<http://www.vdv.cz/programy/vzdelani/fond-vzdelani/>>.

ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2012/2013*. [online]. cit. [2014-02-09]. Dostupné z: <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy>.

ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Diagnostický ústav, středisko výchovné péče a základní škola* [online]. cit. [2014-02-22]. Dostupné z:

<http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy>.

ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI-CIZINCE. *Diagnostický ústav, středisko výchovné péče a základní škola* [online]. cit. [2014-01-26]. Dostupné z:

<http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#charakteristika_zarizeni>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Pakt Mezinárodní pakt o sociálních, hospodářských a kulturních právech.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. I.

Celkový počet nezletilých dětí-cizinců v Zařízení pro děti-cizince v letech 2004 - 2013 (podle státní příslušnosti)

Státní příslušnost/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Celkem
Afghánistán	2	1							30	1	34
Albánie	1									2	3
Alžírsko		1				1			1	1	4
Azerbajdžán							1		1	1	3
Bělorusko		5			1	1	1	2	1		11
Bulharsko	16	11	3	2		2		1	3	1	39
Čečensko							2	1		1	4
Čína	26	27	19	15	5	1	2	1	3		99
Egypt			9								9
Gruzie			3	2		1					6
Indie	2	15	19	1							37
Kamerun			2	1							3
Kazachstán		1					1	1		3	6
Kongo	1		9	2	1	4	2		2		21
Kyrgyzstán	1	2	2							1	6
Mongolsko	3	2	5	4	1						15
Nigérie		2	1	2	1	1	1	1	3		12
Palestina								1	2	2	5
Polsko		1		1				7			9
Rumunsko					1	1				1	3
Rusko	1	2	1		1	1	1	4		1	12
Slovensko	6	4	15	11	24	25	29	25		6	145
Somálsko			1	3				2	5		11
Sýrie		1		2		1		1			5
Turecko		1	1	17	31						50
Ukrajina	3	3	3	2	10	5	2	8	16		52
USA	1				1	1	1	2		1	7
Vietnam	15	28	30	42	15	11	4	7	24	4	180
ostatní	1	9	17	5	8	2	6	1	3	1	53
Celkem	79	116	140	112	100	58	53	65	94	27	844

Zdroj: Zařízení pro děti-cizince (2004-2013)

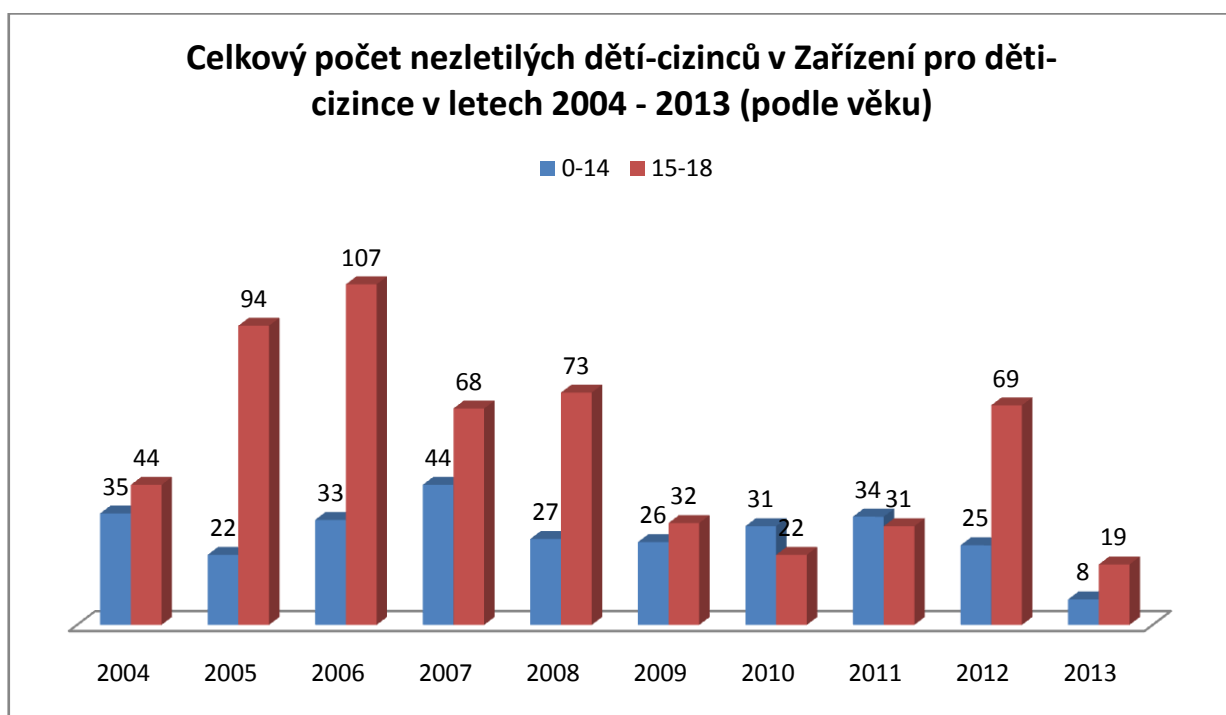
Tabulka č. II.

Celkový počet nezletilých dětí-cizinců v Zařízení pro děti-cizince v letech 2004 - 2013 (podle věku)

Věk/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Celkem
0 - 14	35	22	33	44	27	26	31	34	25	8	285
15 - 18	44	94	107	68	73	32	22	31	69	19	559
Celkem	79	116	140	112	100	58	53	65	94	27	844

Zdroj: Zařízení pro děti-cizince (2004-2013)

Graf č. II.

Tabulka č. III.

Celkový počet nezletilých dětí-cizinců v Zařízení pro děti-cizince v letech 2004 - 2013 (podle pohlaví)

Věk/rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Celkem
dívky	35	37	33	29	27	29	23	33	37	9	292
chlapci	44	79	107	83	73	29	30	32	57	18	552
Celkem	79	116	140	112	100	58	53	65	94	27	844

Zdroj: Zařízení pro děti-cizince (2004-2013)

Graf č. III.

